

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Кафедра української мови та лінгводидактики

На правах рукопису

Постолук Ульяна Сергіївна

**Структура простого речення: особливості вивчення
у закладах загальної середньої освіти
(на матеріалі творчості письменників Волині)**

Спеціальність 014.01 Середня освіта
(Українська мова і література)

Освітньо-професійна програма *Середня освіта. Українська мова та
література. Світова література*
Робота на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:
Масицька Тетяна Євгенівна,
доктор філологічних наук, професор

Рекомендовано до захисту
на засіданні кафедри
української мови та лінгводидактики
(протокол № 6 від 18 листопада 2025 р.)
Завідувач кафедри _____ проф. Костусяк Н. М.

Луцьк – 2025

АНОТАЦІЯ

Постолюк Уляна Сергіївна. Структура простого речення: особливості вивчення у закладах загальної середньої освіти (на матеріалі творчості письменників Волині). – Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра. Спеціальність: 014 Середня освіта (Українська мова і література). Освітньо-професійна програма Середня освіта. Українська мова та література. Світова література. – Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2025. 70 с.

Актуальність теми зумовлена проблематикою ефективного вивчення простого речення з урахуванням принципів компетентісно орієнтованого навчання. Особливу увагу приділено використанню творів письменників Волині, як засобу активізації пізнавальної діяльності учнів та формування зацікавлення художньою літературою, що є важливими чинниками у процесі становлення мовної особистості. Такий підхід не лише сприяє глибшому розумінню синтаксичних явищ, а й забезпечує інтеграцію мовної та літературної освіти, що відповідає сучасним освітнім тенденціям.

У магістерській роботі проаналізовано особливості структури різнотипних простих реченнєвих конструкцій. Основну увагу спрямовано на розмежування двоскладних / односкладних конструкцій, повних / неповних речень, поширених / непоширених конструкцій та виявлення проблемних питань, які учні не розуміють. Розроблено систему завдань, яку рекомендовано використати під час вивчення різнотипних простих речень у закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: синтаксис, просте речення, синтаксичні зв'язки, семантико-синтаксичні відношення, реченнєва конструкція, заклад загальної середньої освіти, інноваційні методи.

ANNOTATION

Postoliuk Ulyana Serhiivna. The structure of a simple sentence: features of teaching in general secondary education institutions (based on the works of Volyn writers). – Master's thesis for the degree of Master of Education. Specialty: 014 Secondary Education (Ukrainian Language and Literature). Educational-professional program Secondary Education. Ukrainian Language and Literature. World Literature. – Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2025. 70 p.

The relevance of the topic is determined by the issue of effective study of simple sentences, taking into account the principles of competence-oriented learning. The use of works by Volhynian writers is particularly relevant as a means of stimulating students' cognitive activity and developing their interest in fiction, which are important factors in the process of language development. This approach not only promotes a deeper understanding of syntactic phenomena, but also ensures the integration of language and literary education, which is in line with current educational trends.

The master's thesis analyzes the structural features of different types of simple sentence constructions. The main focus is on distinguishing between two-part /one-part constructions, complete / incomplete sentences, extended / unextended constructions, and identifying problematic issues that students do not understand. A system of tasks has been developed, which is recommended for use when studying different types of simple sentences in general secondary education institutions.

Keywords: syntax, simple sentence, syntactic relations, semantic-syntactic relations, sentence structure, general secondary education institution, innovative methods.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
 Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЙНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ РЕЧЕННЯ ЯК БАЗОВОЇ СИНТАКСИЧНОЇ ОДИНИЦІ.....	10
1.1. Поняття простого речення у сучасній лінгвістиці.....	10
1.2. Формально-синтаксична, семантико-синтаксична і комунікативна організація реченнєвих конструкцій.....	13
1.3. Елементарні та неелементарні реченнєві синтаксичні одиниці....	18
1.4. Типи синтаксичних зв'язків і семантико-синтаксичних відношень у структурі простих елементарних речень.....	19
Висновок до розділу 1.....	23
 Розділ 2. ВИВЧЕННЯ СТРУКТУРИ ПРОСТИХ РЕЧЕННЄВИХ КОНСТРУКЦІЙ У ЗЗСО.....	25
2.1. Вивчення простого речення в шкільному курсі української мови.....	25
2.2. Вивчення простого речення у п'ятому класі.....	27
2.3. Особливості вивчення простих реченнєвих структур у восьмому класі.....	31
2.4. Повторення вивченого матеріалу в 10–11 класах	33
2.5. Специфіка вивчення речення у підготовці до НМТ/ЗНО.....	35
Висновок до розділу 2.....	37
 Розділ 3. НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНИЙ КОМПЛЕКС ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	38
3.1. Особливості завдань для учнів п'ятого класу.....	38
3.2. Специфіка завдань для здобувачів освіти восьмого класу.....	41
3.3. Тестові завдання для підготовки до НМТ/ЗНО.....	45
3.4. Ігрові прийоми вивчення різнотипних простих речень.....	50
Висновок до розділу 3.....	55
 ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	61
ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	70

ВСТУП

Вивчення простого речення посідає важливе місце у шкільному курсі української мови, його детальне опрацювання сприяє формуванню базових синтаксичних знань, необхідних для розвитку мовленнєвої компетентності учнів, розуміння системи побудови висловлювань, формування граматично правильних конструкцій.

В останні десятиріччя в синтаксисі по-новому розглядають речення як багаторівневу структуровану одиницю. Мовознавці продовжують приділяти значну увагу різнотипним реченнєвим конструкціям. Це зумовлено синтаксичними теоріями, які ґрунтуються на дослідженні граматичних і семантичних ознак реченнєвих компонентів, що відображають мовну структуру. Глибокий аналіз спрямовано на три структури речення: формально-синтаксичну, семантико-синтаксичну і комунікативну. Комплексне дослідження реченнєвих структур вможливило глибоке осмислення синтаксичних закономірностей, виявлення функційно-комунікативного потенціалу мовних одиниць та формування цілісного уявлення про структурну організацію речення.

У сучасному мовознавстві маємо багато напрацювань, що репрезентують різні підходи до поглибленого вивчення структури простого речення: дослідження речення на основі формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного і комунікативного рівнів речення репрезентовані в наукових студіях О. С. Мельничука [56], І. Р. Вихованця [13–15], К. Г. Городенської [20; 21], А. П. Загнітка [30–33], Н. Л. Іваницької [34–36], М. Я. Плющ [63; 64], Н. В. Гуйванюк [25], К. Ф. Шульжука [76; 77], М. І. Степаненка [70], П. С. Дудик [27; 28], І. М. Арібжанова [7], Т. Є. Масицької [45–51], О. Г. Межова [53], Н. М. Костусяк [41], І. А. Мельник [54], М. В. Мірченка [56; 57] та інших мовознавців. Попри значну увагу дослідників до структури простих речень, деякі аспекти цієї теми досі залишаються невирішеними.

Актуальність дослідження. У шкільній практиці залишаються нерозв'язаними питання ефективного вивчення простого речення в контексті компетентнісного підходу до навчання. Особливої актуальності набуває використання творів письменників Волині, як засобу активізації пізнавальної діяльності учнів та формування їхнього зацікавлення художньою літературою, що є важливим чинником у процесі становлення мовної особистості здобувача середньої освіти. Такий підхід забезпечує інтеграцію мовної та літературної освіти, що відповідає сучасним освітнім тенденціям.

Мета роботи – проаналізувати особливості структури простих речень, визначити їхню диференціацію, розробити комплекс завдань для їх ефективного вивчення в закладах загальної середньої освіти.

Поставлена мета зумовила потребу розв'язати такі **завдання**:

- 1) визначити структурні особливості простого речення в сучасній лінгвістиці;
- 2) дослідити особливості вивчення простого речення в шкільному курсі української мови;
- 3) з'ясувати проблемні питання вивчення простого речення в п'ятому класі; специфіку вивчення простих реченнєвих структур у восьмому класі та особливості повторення вивченого матеріалу в 10–11 класах;
- 4) проаналізувати вивчення простого речення у підготовці до НМТ/ЗНО;
- 5) розробити дидактичний матеріал для вивчення простого речення у п'ятому класі;
- 6) розробити дидактичний матеріал для вивчення простого речення у восьмому класі;
- 7) розробити тестові завдання для підготовки до НМТ/ЗНО;
- 8) проаналізувати ігрові прийоми вивчення простих різнотипних речень.

Об'єктом дослідження є різнотипні прості реченнєві конструкції.

Предмет дослідження – особливості вивчення структурних типів простих речень у ЗЗСО.

Методи дослідження. Теоретичним та методичним підґрунтям розв’язання поставлених завдань слугували праці вітчизняних мовознавців. Методика дослідження має комплексний характер, який зреалізований у використанні різних методів та прийомів, що зумовлено метою і конкретними завданнями. Специфіка об’єкта і мета дослідження зумовили використання:

- 1) описового методу;
- 2) методу типологічного аналізу;
- 3) функційного методу;
- 4) елементів порівняльного аналізу.

Джерело фактичного матеріалу. Основним джерелом добору фактичного матеріалу є речення відібрані зі збірки творів різних авторів «Антологія літератури письменників Волині : Під Лесиним небом» (2019 р.). Проаналізовано понад 4000 речень з поетичних творів Віктора Вербича, Ніни Горик, Гуменюк Надії, Петра Коробчука, Клави Корецької, Івана Котовича, Олени Криштальської, Галини Яструбецької, Олени Пашук та інших; до аналізу також залучено прозові твори Андрія Бондарчука, Юрка Вовка, Олександра Клименка, Андрія Криштальського, Володимира Лиса, Ігоря Ольшевського, Юрія Сичука, Миколи Шмигіна. У реченнях, дібраних з художніх текстів, збережено авторську орфографію.

Наукова новизна магістерської роботи полягає в тому, що в ній уперше на матеріалі творів волинських письменників досліджено структуру простого речення та запропоновано навчально-практичний комплекс для його вивчення в шкільному курсі української мови.

Теоретичне значення виконаного дослідження. Теоретичні узагальнення матимуть застосування у дослідженнях з граматики сучасної української мови, що зосереджені на подальшому вивченні та поглибленому аналізові різнотипних реченнєвих конструкцій.

Практичне значення магістерської роботи визначаємо безпосереднім зв'язком результатів із викладанням навчального компонента «Синтаксис української мови» у закладах загальної середньої освіти.

Апробація роботи. Основні висновки та положення магістерської роботи апробовано під час Фестивалю науки факультету філології та журналістики Волинського національного університету імені Лесі Українки (травень 2025 року); під час участі у Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська мова в національному та світовому вимірах» (місто Рівне, РДГУ, травень 2025 року), тема доповіді «Сучасні підходи до аналізу простого речення в закладах загальної середньої освіти на матеріалі мовотворчості письменників Волині»; під час участі у III Міжнародній науково-практичній онлайн-конференції «Українська мова в сучасному науковому вимірі» (до 90-ліття від дня народження доктора філологічних наук, професора, члена-кореспондента НАН України І. Р. Вихованця) (9–10 жовтня 2025 року на базі Волинського національного університету імені Лесі Українки), тема доповіді «Специфіка односкладних речень у мовотворчості письменників Волині». У наукових публікаціях:

1. Постолук У. С. Особливості вивчення головних членів речення (на матеріалі роману Дари Корній «Троян-зілля»). *Мовні виміри світу : матеріали II Міжнародної науково-практичної студентсько-учнівської конференції (21 квітня 2022 р., м. Житомир)*. Житомир, 2022. С.83–84;

2. Постолук Уляна, Масицька Тетяна. Особливості вивчення теми «Підмет як головний член речення» на уроках української мови у 8 класі ЗЗСО (на матеріалі мовотворчості письменників Волині). *Scripta manent: молодіжний науковий вісник факультету філології та журналістики: зб. наук. пр. ; Вип. 11*. Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2024. С. 134–135.

3. Постолук Уляна, Масицька Тетяна. Вивчення називних реченневих конструкцій у закладах загальної середньої освіти (на матеріалі мовотворчості письменників Волині). *Scripta manent: молодіжний науковий*

вісник факультету філології та журналістики: зб. наук. пр. ; Вип. 12.
 Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2025. С. 118–120.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, джерел дослідження. Загальний обсяг роботи – 70 сторінок, список використаної літератури нараховує 82 позиції.

У **вступі** окреслено вибір теми наукової роботи її актуальність, з'ясовано об'єкт і предмет, мета і завдання дослідження, визначено наукову новизну, теоретичне і практичне значення та методи дослідження.

У **першому** розділі «Теоретико-методологійні основи вивчення речення як базової синтаксичної одиниці» схарактеризовано просте речення як окремий структурний тип реченнєвих конструкцій, проаналізовано формально-синтаксичну, семантико-синтаксичну та комунікативну структуру речення, розкрито особливості простих семантично елементарних / неелементарних реченнєвих конструкцій, виокремлено синтаксичні зв'язки та семантико-синтаксичні відношення у структурі простих елементарних речень.

У **другому** розділі «Вивчення структури простих реченнєвих конструкцій у ЗЗСО» проаналізовано особливості вивчення простого речення в шкільному курсі сучасної української мови; схарактеризовано специфіку вивчення простого речення у п'ятому, восьмому класах, акцентовано увагу на повторення вивченого в десятому та одинадцятому класах, визначено специфіку вивчення речення у підготовці до НМТ/ЗНО.

У **третьому** розділі «Навчально-практичний комплекс для вивчення простого речення в шкільному курсі української мови» розроблено практичні завдання і тести для ефективного вивчення теми «Просте речення», розроблено ігрові прийоми вивчення простих різнотипних речень.

У **висновках** узагальнено результати дослідження.

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЙНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ РЕЧЕННЯ ЯК БАЗОВОЇ СИНТАКСИЧНОЇ ОДИНИЦІ

1.1. Поняття простого речення у сучасній лінгвістиці

Речення – основна синтаксична одиниця, що виконує функцію спілкування. Йому належить центральне місце серед інших синтаксичних одиниць (синтаксема, словосполучення) [15, с. 6; 64, с. 13]. Речення утворюють у процесі комунікації для вираження думки, його структурний склад зумовлений формою думки, її членуванням, тому цілком погоджуємося з думкою К. М. Плиско, що воно є «одиницею мови і одиницею мовлення». Дослідниця наголосила на складності природи цієї багатоаспектної категорії й зауважила про те, що існує чимало її визначень [64, с. 13–14]. Подібною думки дотримується К. Ф. Шульжук, який зауважив, що у мовознавстві відомо до 600 визначень речення як синтаксичної одиниці. Така кількість визначень речення, на думку дослідника, зумовлена спробами мовознавців визначити речення з допомогою нелінгвістичних понять (маємо на увазі логічні та логіко-психологічні поняття) та знайти власне лінгвістичні ознаки визначення речення як синтаксичної одиниці [76, с. 43].

У сучасному мовознавстві речення як багатоаспектну одиницю досліджував І. Р. Вихованець, який проаналізував речення як синтаксичну одиницю через призму функційної граматики [14; 15]. К. Г. Городенська схарактеризувала процеси деривації, зокрема й проаналізувала речення як базову синтаксичну сполуку, що зазнає трансформації в одиниці того самого або нижчого рангу [20]. А. П. Загнітко зосередив увагу на розмежуванні власне-синтаксичної, семантико-синтаксичної і комунікативної структури речення, репрезентації яких найповніше репрезентують закономірності поєднання слів у цілісну синтаксичну одиницю [31, с. 461]. Н. В. Гуйванюк визначила формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць [25], М. І. Степаненко проаналізував просторові поширювачі у структурі речення [70], Т. Є. Масицька запропонувала застосовувати під час

аналізу речення поняття семантико-синтаксичної залежності, визначила базові реченнєві конструкції в встановила типи семантико-синтаксичних залежностей [47–49]. О. Г. Межов сконцентрував дослідницький інтерес на семантико-синтаксичній структурі речення та на предикатних і субстанційних синтаксемах, які він дослідив з позиції теорії валентності [53]. І. А. Мельник зосередила увагу на процесах транспозиції у реченнєвих конструкціях [54]. М. В. Мірченко дослідив речення та його компонентний склад через призму категорійної граматики [57]. М. О. Вінтонів проаналізував комунікативні особливості реченнєвих одиниць, схарактеризував тему і рему, визначив формальні та функційні вияви синтаксичних структур у контексті комунікативної організації висловлювання [16].

Короткий огляд досліджень речення як синтаксичної одиниці на перетині XX і XXI століть засвідчує, що зацікавлення лінгвістів до речення посилюється завдяки розширенню методологічних підходів, що охоплюють синтаксичну, семантичну та дискурсивну площини. Цілком погоджуємося з думкою А. П. Загнітка, який слушно зазначив, що від правильного розуміння речення залежить визначення інших синтаксичних одиниць того самого рівня; його проблематика окреслена насамперед суттєвістю тлумачення речення як одиниці відтворюваної чи витворюваної, що уможливить аналіз його категорій у сукупності та з послідовним розмежуванням відтворюваного та витворюваного напрямів; теоретична суттєвість речення як синтаксичної одиниці постає у викінченому теоретичному осмисленні сукупності диференційних реченнєвих ознак у їхньому співвідношенні / неспіввідношенні з ознаками інших синтаксичних одиниць та вияві закономірностей членування речення тощо; знаковість простежувана у встановленні співвідношення речення з об'єктивною дійсністю, що є опертям для характеристики номінативного аспекту речення та його предикативності, пропозитивної місткості речення [32, с.194].

І. Р. Вихованець цілком слушно зазначив, що речення є найбільшою одиницею в мовній системі. Воно репрезентує модально-часові значення:

значення реального факту, що відображає теперішній, минулий і майбутній час, співвіднесене з моментом мовлення, або значення ірреальності, зокрема спонукальності, гіпотетичності, бажальності [15, с.51–53], напр.: *У небі знов пишуть майбутнє невидимі руки Господні* (Віктор Вербич, с. 13); *Нехай собі мріють про небо...* (Клава Корецька, с. 53); *...а сонце заходить сходом* (Оксана Гундер, с. 43); *Люблю Вітчизну!* (Петро Коробчук, с. 61); *Крик у грудях заліг!* (Ніна Горик, с. 20); *Нащо ж Всевишній нам руку з небес подає?* (Надія Гуменюк, с. 36); *...загадуй бажання...* (Оксана Гундер, с. 47); *Запитуйте* (Клава Корецька, с. 52).

Для речення характерна категорія предикативності, що об'єднує категорії часу й модальності. Предикативність вважають визначальною реченнєвою ознакою речення [15, с. 7]. Речення як предикативна синтаксична одиниця протиставлене в синтаксичній системі мінімальній синтаксичній одиниці (синтаксемі) і словосполученню як непередикативній одиниці.

Синтаксисти досліджують просте речення не лише з позицій формально-граматичної структури, а й у контексті семантичних, прагматичних та когнітивних характеристик. У сучасних студіях мовознавці акцентують увагу на таких аспектах:

1) структурні особливості речення: а) граматична основа (підмет і присудок); б) типи поширення (непоширене, поширене); в) наявність другорядних членів речення;

2) семантичні особливості речення: а) способи вираження предикативності; б) відношення між компонентами речення; в) семантичні типи (повідомлення, запитання, спонування);

3) комунікативні особливості: а) актуальне членування (тема – рема); б) інтонаційні особливості; в) функції в тексті;

4) когнітивно-прагматичний аспект: а) роль у формуванні смислу висловлювання; б) зв'язок із мовленнєвою ситуацією; в) прагматичні маркери;

5) синтаксичні моделі та варіативність: а) класифікація за будовою (двоскладні, односкладні); б) типи односкладних речень (означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові, називні). Такий підхід дозволяє розкрити його функційну особливість у мовленні та тексті, а також визначити тенденції розвитку синтаксичних моделей у межах комунікативної парадигми.

Отже, просте речення як базова синтаксична одиниця реалізує предикативність і забезпечує комунікативну завершеність висловлювання. Його дослідження передбачає комплексний підхід, що поєднує структурний, семантичний і комунікативний аналіз.

1.2. Формально-синтаксична, семантико-синтаксична і комунікативна організація реченнєвих конструкцій

У сучасних синтаксичних теоріях мовознавці значну увагу приділяють трьом аспектам речення – формально-синтаксичному, семантико-синтаксичному і комунікативному [47, с. 169–170], бо такий підхід до структури реченнєвої одиниці вможливорює комплексно дослідити взаємозв'язок граматичної структури, смислової організації та комунікативної функції речення.

Формально-синтаксичний аспект речення співвіднесений з відповідним реченнєвим зразком (формально-синтаксичною структурою), моделлю речення (структурною схемою). А. П. Загнітко слушно зауважив, що синтаксичні конструкції належать мові тільки як абстрактні моделі, їхнє наповнення тими чи тими лексемами залежить від комунікативної спрямованості, постає фактом мовлення, зумовлений змістом висловлення, наміром мовця. У них наявні чіткі правила заповнення реченнєвих конструкцій словами відповідних семантичних розрядів, тобто мові належать не тільки самі схеми, але і правила їхнього лексичного заповнення. У мовленні здійснюється заповнення реченнєвої моделі конкретними словами згідно з вимогами комунікації [30, с. 14].

Основою формально-синтаксичної структури речення є синтаксичні зв'язки й виділені на їхній основі складники реченнєвої конструкції. У формально-синтаксичному аспекті речення поділяють на прості і складні. Формально-синтаксична структура простого речення співвіднесена з синтаксичним зразком, предикативною основою якого є підмет і присудок (двоскладне речення) або один головний член (односкладне речення) [48, с. 28].

Найтиповішою репрезентацією простого речення є двоскладні та односкладні реченнєві структури, напр.: *І гріють душу мальви біля хати...* (Надія Гуменюк, с. 39); *Хмарину осонцену небо колише* (Віктор Вербич, с. 17); *...я на землю злізу* (Оксана Гундер, с. 47); *...сонце зійде на заході...* (Оксана Гундер, с. 47); *Скрегоче іскрами замучена пільма* (Оксана Гундер, с. 50); *...Україна вже була!* (Петро Коробчук, с. 67); *Ти зруйнував комфортний Карфаген* (Петро Коробчук, с. 67); *Ту мову племінку у мелодійній пісні приніс мені юнак* (Олена Криштальська, с. 85); *Осілля світла днина сонячно-погожа* (Віктор Вербич, с. 16); *Хоча помирати зовсім не хочеться* (Петро Коробчук, с. 68); *Світло мені* (Петро Коробчук, с. 70); *Золтаво-медвяна півсутінь* (Віктор Вербич, с. 16).

Підмет і присудок є граматично взаємозалежними в двоскладних реченнєвих конструкціях. Специфіка двобічної залежності полягає в тому, що вона поєднує два компоненти, які передбачають один одного, і здатна створювати речення незалежно від наявності інших формально-синтаксичних залежностей [48, с. 67], напр.: *Білішають хащі....* (Олена Криштальська, с. 85); *Він <...> заспівав* (Олена Криштальська, с. 86); *Шлях <...> не буде важкий* (Микола Мартинюк, с. 113); *Він принишк...* (Микола Мартинюк, с. 112); *Дні стають сумні...* (Євгенія Назарук, с. 131); *Живе Україна!* (Володимир Місюра, с. 117); *Краса чарує...* (Володимир Місюра, с. 119); *...я вчився...* (Володимир Місюра, с. 121). Двобічний напрямок синтаксичної залежності відмежовує предикативний зв'язок від інших синтаксичних зв'язків.

На відміну від двоскладної формально-синтаксичної структури односкладна формально-синтаксична структура представлена не диференційованим на підмет і присудок головним членом речення, співвідносним з підметом або присудком. В односкладних реченнях предикативна взаємозалежність функціонує в усіченому (згорнутому) вигляді, послідовно виражаючи формою єдиного головного члена синтаксичний час, спосіб, особу. Другий головний член речення, що співвіднесений з підметом або присудком, має нульову форму вираження [14, с. 72], напр.: *Вже вересніє* (Євгенія Назарук, с. 131); *Йй холодно* (Євгенія Назарук, с. 131); *Тримались разом міццю допомог* (Володимир Місюра, с. 119); *В сорочині-вишиванці на стільці стою опеньком у садочку рано-вранці* (Микола Онуфрійчук, с. 139); *...дістань мене з дна морського крізь кілограми солі...* (Олена Пашук, с. 149); *Люби мене шалено* (Василь Простопчук, с. 159); *Мітинги...* (Василь Простопчук, с. 160); *Не радій радості тій* (Василь Простопчук, с. 163); *У дитинстві водять за руки...* (Василь Простопчук, с. 162). Головний член односкладного речення не залежить від жодного іншого члена речення й утворює без допомоги інших компонентів структурну основу реченнєвої конструкції.

У другій половині XX століття розпочалося послідовне вирізнення семантико-синтаксичного аспекту речення. Однією з перших студій, де обґрунтовано виділення семантичної структури речення поряд із структурами формальною і комунікативною, була стаття чеського лінгвіста Ф. Данеша «Про три аспекти синтаксису» [цит. за І. Р. Вихованцем:15, с. 58]. Формально-синтаксична організація речення значною мірою окреслює його семантико-синтаксичну організацію. У системі мови переважає тенденція до симетрії між формально-синтаксичною й семантико-синтаксичною структурами речення. Наприклад, у реченнях *Учень читає книжку, Дівчина декламує вірш* репрезентовано типове значення, що виявляється в наявності складників з функціями діяча та його цілеспрямованої дії. На формування цього значення впливає формально-синтаксична структура речення,

головними компонентами якої є підмет, виражений формою називного відмінка іменника, і присудок, виражений часово-особовою формою дієслова активного стану. Зв'язок семантико-синтаксичної організації з формально-синтаксичною в цих реченнях значно посилений також їхнім лексичним наповненням: іменник у семантико-синтаксичній позиції діяча й формально-синтаксичній позиції підмета позначає особу, а дієслово в семантико-синтаксичній позиції предиката дії й формально-синтаксичній позиції присудка – свідому дію. Семантико-синтаксична організація має відмінності в простому і складному реченнях [48, с. 46–47]. Семантико-синтаксична і формально-синтаксична структури речення мають автономність, що виражена в асиметрії двох структур. Ця асиметрія може набувати різних розбіжностей у семантико-синтаксичному і формально-синтаксичному членуванні речення.

Семантико-синтаксична організація речення істотно відрізняється від формально-синтаксичної. Вона стосується відображення предметів і явищ позамовного світу та їх стосунків. У семантико-синтаксичній структурі речення функціують предикат і залежні від нього іменникові компоненти (суб'єкт, об'єкт, адресат, інструменталь та локатив), напр.: *...вітер точить у тебе крила [ножем]...* (Еліна Фрманюк, с. 213); *...козак встеляє китайками <...> крок* (Еліна Фрманюк, с. 218); *Я не лукавлю...* (Клава Корецька, с.52); *Вона [баба Ганя] стоїть на горбку* (Клава Корецька, с.56); *...човен <...> живе при березі* (Петро Коробчук, с. 72); *Через ліс <...> поспішає Їжачок* (Іван Котович, с. 74); *...сум <...> із парасолі сканував до пліч* (Надія Гуменюк, с. 41).

Комунікативну організацію простого речення визначають в аспекті актуального членування пропозиції, тобто його смислового членування, що має істотне значення для даних контексту або ситуації, для передачі важливої в даний момент інформації. Актуальне членування пропозиції являє собою бінарну композицію, у яку входять тема і рема. Тема є основою для

побудови висловлювання, це те, що дано. Іноді тему називають дане, що містить вже відоме і є вихідною частиною для передачі нового.

Рема протиставлена темі. Рема в інформаційному плані більш значима для висловлювання незалежно від того, передусе вона темі або розташована за нею. Рема обов'язково має бути присутня у реченні, у той час як тема може бути відсутньою. Вона може бути відома з контексту, що фіксують в неповних реченнях. Актуальне членування пропозиції не співвіднесене з граматичним, бо воно завжди бінарне, у той час як граматично пропозиція може складатися не тільки з двох, але і з багатьох членів речення [48, с. 34]. Тема і рема в непоширених реченнях є одночленними, напр.: *Залягли хлопці...* (Петро Коробчук, с. 67); *...плакала вона...* (Василь Простопчук, с. 164). У поширених реченнях вони бувають комплексними, тобто складені з декількох членів, напр.: *Душу власної музики віддай для озвучення кровообігу правди* (Юлія Хвас, с. 228). У ролі теми частіше функціонує підмет, а в ролі реми – присудок, наприклад, у реченнях: *Кінь прислухався до трави* (Василь Простопчук, с. 168) – тема – *Кінь*, а рема – *прислухався до трави*; *В української мови є слово моє* (Василь Простопчук, с. 169) – тема – *Слово моє*, а рема – *є в української мови*; *Ми одразу були самотніми* (Тетяна Регешук, с. 174) – тема – *Ми*, а рема – *одразу були самотніми*; *...я ступатиму обережно...* (Йосип Струцюк, с. 199) – тема – *Я*, а рема – *ступатиму обережно*.

Отже, формально-синтаксична, семантико-синтаксична та комунікативна організація реченнєвих конструкцій становлять три взаємопов'язані рівні реченнєвих конструкцій. Формально-синтаксичний рівень визначає граматичну побудову речення та синтаксичні зв'язки, семантико-синтаксичний – репрезентує семантико-синтаксичні відношення між компонентами, а комунікативний – забезпечує реалізацію мовленнєвого наміру та актуалізацію інформації в контексті. Їхня взаємодія створює цілісність речення як одиниці мови і мовлення, поєднуючи форму, зміст і прагматичну функцію.

1.3. Елементарні та неелементарні реченнєві синтаксичні одиниці

Розрізнення елементарних та неелементарних реченнєвих синтаксичних одиниць є досить важливим у вивченні речення, оскільки дозволяє чітко розуміти структуру реченнєвої конструкції. Просте елементарне з семантичного погляду речення позначає лише одну ситуацію, одну подію. Його семантико-синтаксична структура утворена одним предикатом і залежними від нього іменниковими членами речення, що позначають відповідні функції істот і предметів.

Суб'єкт, предикат і об'єкт є найпоширенішими компонентами простих семантично елементарних реченнєвих конструкцій у досліджуваних текстах волинських письменників, напр.: *Хтось шукає сенс* (Надія Гуменюк, с. 41); *Я тобі освідчилася б...* (Тетяна Регешук, с. 177); *Вівальді писав партитури...* (Тетяна Регешук, с. 179); *Я торкаюсь тебе* (Тетяна Регешук, с. 181); *Господь малює <...> хмарки* (Микола Сидорчук, с. 182); *Назар не вірив у прикмети* (Юрко Вовк, с. 286); *А подорожника мусив хтось поганяти* (Йосип Струцюк, с. 197); *Він познайомився з музикантом* (Олександр Клименко, с. 309); *...я затулю тебе <...> долонею* (Йосип Струцюк, с. 199); *Мати зібрала <...> книжки* (Олександр Клименко, с. 309); *...їй сподобавсь <...> шатен* (Надія Гуменюк, с. 41).

За нашими спостереженнями у поезіях та прозових текстах також поширеними є речення з адресатом, інструменталем, локативом, напр.: *...клен кулачком нам постукає <...> в вікно* (Софія Стасюк, с. 192); *Ми заходимо в воду...* (Софія Стасюк, с. 192); *Він [їжачок] діткам яблуко несе...* (Іван Котович, с. 74); *Голий лізе на акацію...* (Іван Котович, с. 77); *...Назар зайшов у приймальню...* (Юрко Вовк, с. 291); *...Роман мав відлітати [літаком] з Києва до Отави* (Юрко Вовк, с. 291); *...вони мешкали в будинку...* (Олександр Клименко, с. 303); *...матуся кроїть ножицями одяг...* (Олександр Клименко, с. 311); *...щастя не живе в оселі* (Олександр

Клименко, с. 315); ...пташка лопотала **крильми**... (Володимир Лис, с. 339); *Сонце сіда в болота* (Сергій Цюриць, с. 232).

На відміну від простого елементарного речення семантико-синтаксична структура простого семантично неелементарного речення має інший склад. У ньому виділена базова структура одного з вихідних елементарних речень і модифікована структура іншого елементарного речення. На думку І. Р. Вихованця [15, с. 14], у неелементарних простих реченнях функціують вторинні синтаксеми: атрибутивні та обставинні. Кожне неелементарне речення можна трансформувати в семантично елементарне, напр.: *Хлопці у кукурудзі плачуть* (Клава Корецька, с. 55) → *Хлопці плачуть* + *Хлопці у кукурудзі*; *На струнах рік Час грає щось казкове* (Сергій Цюриць, с. 231) → *Час грає щось* + *Щось казкове* + *Час грає на струнах* + *Струни рік*; ... *чути легкий передзвін* (Сергій Цюриць, с. 232) → *Чути передзвін* + *Передзвін легкий*; *Поміли ялинки в огнях і намисті* (Софія Стасюк, с. 190) → *Поміли ялинки в огнях* + *Поміли ялинки в намисті*; *Бабуня з церкви пучечок сонячних променів принесла* (Олена Харитонюк, с. 221) → *Бабуня з церкви променів принесла* + *Промені у пучечку* + *Промені сонячні*.

Отже, просту семантично елементарну реченнєву конструкцію утворює предикат і залежні від нього компоненти речення.

1.4. Типи синтаксичних зв'язків і семантико-синтаксичних відношень у структурі простих елементарних речень

Виокремлення синтаксичних зв'язків і семантико-синтаксичних відношень має вагоме значення для визначення компонентів речення й встановлення їхніх особливостей. Концептуальне розмежування синтаксичних зв'язків і семантико-синтаксичних відношень в українському мовознавстві належить І. Р. Вихованцеві. Мовознавець, чітко розмежовуючи семантико-синтаксичні відношення і синтаксичні зв'язки, зазначив, що на

протизагу синтаксичним зв'язкам, які спрямовані у внутрішню структуру речень і репрезентують характер формальних граматичних зв'язків, семантико-синтаксичні відношення мають зовнішнє спрямування: виражають відношення між предметами та явищами позамовного світу. Відображаючи стосунки предметів і явищ дійсності, вони репрезентують значеннєві стосунки поєднаних певним синтаксичним зв'язком синтаксичних одиниць [15, с. 43].

Синтаксичні зв'язки і семантико-синтаксичні відношення в структурі речення перебувають у складних взаємовпливах. Із-поміж їхніх ознак вирізняють: 1) нетотожність, 2) різнобічну спрямованість, 3) паралельну реалізацію й специфічність вияву в різних синтаксичних одиницях (словосполученні, простому реченні, простому ускладненому реченні, складному реченні). Одна з цих нетотожностей полягає в тому, що синтаксичні зв'язки спрямовані від підпорядкувального елемента до підпорядкованого, а семантичні зв'язки – від підпорядкованого елемента до підпорядкувального [82].

У простому реченні насамперед визначаємо предикативний зв'язок – взаємозалежний зв'язок між підметом і присудком, напр.: *А Світязь посміхнувся...* (Сергій Цюриць, с. 233); *І зозуля кувала...* (Валентина Штинько, с. 249); *Мерехтіли мальви...* (Валентина Штинько, с. 250); *Ти приходив раптово...* (Наталія Шульська, с. 258); *Та Леся шла...* (Володимир Місюра, с. 124); *Дрімала тиша у ранковій млі* (Євгенія Назарук, с. 130); *Негода студить груди* (Євгенія Назарук, с. 131). У простому реченні підрядний зв'язок зреалізований формами слова й позначає зв'язок залежного й опорного компонентів. І. Р. Вихованець зазначив, що цей зв'язок «...має два різновиди: прислівний і детермінантний. <...> Основна сфера функціонування прислівного підрядного зв'язку – просте речення і словосполучення, а у складному реченні він повторює схему прислівних поєднань у простому реченні» [15, с. 25–26], напр.: *Зриватиму яблука доспілі із саду твого довіку* (Наталія Шульська, с. 260); *...крізь шкіру слів проростає*

істина (Галина Яструбецька, с. 268); ...дощ усе йде просто з твоїх долонь (Галина Яструбецька, с. 270); *Ледь-ледь пульсує дзеркало води* (Віктор Вербич, с. 13); *Цвітуть парасольками пари на Театральній площі* (Віктор Вербич, с. 15).

Детермінантний підрядний зв'язок поєднує детермінантні члени речення з підметово-присудковою основою простого речення, напр.: *Мерехтіли мальви в мамі під вікном* (Валентина Штинько, с. 250); *Завтра тихі мальви потолочить вітер* (Валентина Штинько, с. 250); *Гріла ніч долоні над багаттям сальвій* (Валентина Штинько, с. 250); *У дитинстві я був диктатором свого дитинства* (Петро Коробчук, с. 69); *Взимку із комина вже не твоєї хати здійматиметься вже не для тебе дим волохатий* (Петро Коробчук, с. 69); ...*від осені до осені* дерев навмисне не зрубували (Тетяна Бондар, с. 6); *У небі знов пишуть майбутнє невидимі руки Господні* (Віктор Вербич, с. 13); *Під замком зайшла пожежа* (Надія Гуменюк, с. 35); *Хитнеться іскорка в очах* (Володимир Місюра, с. 128).

Семантико-синтаксичні відношення визначають в простому семантично елементарному реченні, сформованому з одного предиката та залежних іменникових компонентів. У такій реченнєвій конструкції предикат виражений підпорядкувальним компонентом, до якого спрямовані семантико-синтаксичні відношення від підпорядкованих компонентів. Зважаючи на семантику предикатів або їхніх функційних еквівалентів, у простому семантично елементарному реченні виділяють лише субстанційні (предметні) семантико-синтаксичні відношення, які передають значення предметності [15, с. 44].

Субстанційні семантико-синтаксичні відношення мають диференційну структуру:

1) суб'єктні семантико-синтаксичні відношення, напр.: *Призахідне сонце видовжує тіні* (Віктор Вербич, с. 17); *І тому я живу* (Ніна Горик, с. 20); *Весна йде* (Ніна Горик, с. 21); *Квітнуть лози...* (Ніна Горик, с. 25);

...**бджоли** гудуть (Оксана Гундер, с. 45); ...**сонце** заходить сходом... (Оксана Гундер, с. 47);

2) об'єктні семантико-синтаксичні відношення, напр.: *Хмарину осонцену небо колише* (Віктор Вербич, с. 17); *Я заздрю **птахам** завжди* (Ніна Горик, с. 21); ...**гнізда** соловей не зів'є (Ніна Горик, с. 21); *Чекаю найдорожчу **гостю**...* (Ніна Горик, с. 26);

3) адресатні семантико-синтаксичні відношення, напр.: *Він [їжачок] **діткам** яблуко несе...* (Іван Котович, с. 74); *Дарую **Вам** поезію дощу у томику прочитаному літа...* (Олена Харитонюк, с. 220);

4) інструментальні семантико-синтаксичні відношення, напр.: *І перша серпнева неділька **серпником** раннім зелених торкається шат* (Ніна Горик, с. 24); *Зриватиму яблука доспілі [**руками**] із саду твого довіку* (Наталія Шулська, с. 260); ...*Роман мав відлітати [**літаком**] з Києва до Отави* (Юрко Вовк, с. 291);

5) локативні семантико-синтаксичні відношення, напр.: ... [**Птахи**] **над миром** летять чорно-білим пунктиром... (Ніна Горик, с. 21); *Скулинським лісом невидима ходить сопілка* (Ніна Горик, с. 23); ...*жінка <...> сиділа перед дзеркалом* (Надія Гуменюк, с. 41); ...*я лісом Зеленим ганятиму* (Оксана Гундер, с. 45).

Отже, у структурній організації речення синтаксичні зв'язки забезпечують логічну впорядкованість компонентів реченнєвої структури. Семантико-синтаксичні відношення в межах простого речення відображають логіко-граматичні зв'язки між словами та словосполученнями, зокрема: предикативні, об'єктні, атрибутивні, обставинні. Вони формують цілісність висловлювання та визначають його комунікативну спрямованість.

Висновок до розділу 1

У сучасних наукових студіях помічено активацію досліджень речення як базової синтаксичної одиниці, що зумовлене не лише розширенням методологічних підходів, а й інтеграцією різних концепцій. Ці підходи охоплюють синтаксичну, семантичну та дискурсивну площини аналізу, забезпечуючи комплексне осмислення структури, функцій і комунікативного потенціалу речення. Просте речення як базова синтаксична одиниця реалізує предикативність і забезпечує комунікативну завершеність висловлювання. Його дослідження передбачає комплексний підхід, що поєднує структурний, семантичний і комунікативний аналіз.

У синтаксичних теоріях мовознавці значну увагу приділяють трьом аспектам речення – формально-синтаксичному, семантико-синтаксичному і комунікативному, оскільки такий комплексний підхід до структури реченнєвої одиниці вможливорює чітко дослідити взаємозв'язок граматичної структури, смислової організації та комунікативної функції речення. Формально-синтаксична, семантико-синтаксична та комунікативна організація реченнєвих конструкцій становлять три взаємопов'язані рівні реченнєвих конструкцій. Формально-синтаксичний рівень визначає граматичну побудову речення та синтаксичні зв'язки, семантико-синтаксичний – репрезентує семантико-синтаксичні відношення між компонентами, а комунікативний – забезпечує реалізацію мовленнєвого наміру та актуалізацію інформації в контексті. Їхня взаємодія створює цілісність речення як одиниці мови і мовлення, поєднуючи форму, зміст і прагматичну функцію.

У структурній організації речення синтаксичні зв'язки забезпечують логічну впорядкованість компонентів реченнєвої структури. У структурі простого речення наявні предикативний зв'язок, прислівний і детермінантний підрядний зв'язок. Семантико-синтаксичні відношення в межах простого речення відображають логіко-граматичні зв'язки між словами та

словосполученнями, зокрема: предикативні, об'єктні, атрибутивні, обставинні. Вони формують цілісність висловлювання та визначають його комунікативну спрямованість. Семантико-синтаксичні відношення у структурі простого семантичного елементарного речення диференціюють на суб'єктні, об'єктні, адресатні, інструментальні та локативні.

Розділ 2. ВИВЧЕННЯ СТРУКТУРИ ПРОСТИХ РЕЧЕННЄВИХ КОНСТРУКЦІЙ У ЗЗСО

2.1. Вивчення простого речення в шкільному курсі української мови

Вивчення простого речення як синтаксичної одиниці є важливою складовою шкільного курсу синтаксису української мови. В учнів потрібно формувати базові навички побудови зв'язного мовлення, розвивати граматичну компетентність та мовленнєву культуру. Методика опрацювання теми «Просте речення» передбачає комплексне поєднання теоретичного засвоєння синтаксичної термінології та застосування теоретичних знань під час виконання практичних завдань. Потрібно враховувати вікові особливості школярів і дидактичні вимоги сучасної освіти.

На думку авторів посібника «Компетентнісно орієнтоване навчання: сутність, форми і методи» на часі є компетентнісно орієнтоване навчання, що спрямоване на роботу з інформацією та опанування учнями компетентностей, умінь і навичок, які допоможуть їм бути успішними, конкурентними та цінними на ринку праці. Саме тому вони радять застосовувати у шкільній практиці компетентнісно орієнтовані уроки. Такий вид заняття потрібно розпочинати з проблемного питання. Здобувачі освіти повинні висловити власні гіпотези, які потрібно перевірити на практиці. У процесі дослідження потрібно обирати правильну гіпотезу з пошуком відповідей щодо варіантів розв'язання проблемного питання. Головним засобом реалізації компетентнісного навчання є уміння сучасного вчителя вести проблемний діалог, організовувати взаємодію учнів та здійснювати формувальне оцінювання. Збагачують арсенал учителя електронні ресурси та дидактичні матеріали тощо [25, с. 5].

Цілком погоджуємося з твердженням К. М. Плиско, яка слушно зауважила, що вчитель зможе забезпечити формування і вдосконалення вмінь і навичок володіння українською мовою в усіх сферах мовленнєвої діяльності, якщо глибоко володіє основними питаннями синтаксичної теорії.

Дослідниця наголосила, що синтаксис у шкільному курсі, а також у курсі вищої школи потребує посиленої уваги в межах навчальної програми [62, с. 3].

Вивчення речення як одиниці синтаксичного рівня мови має ключову роль у формуванні синтаксичної компетентності учнів, оскільки ця одиниця синтаксису, на думку І. Р. Вихованця, є «найбільша одиниця в мовній системі» [15, с. 6]. Засвоєння учнями теоретичних положень і практичних аспектів простого речення формує базові граматичні навички, акцентує увагу на визначенні граматичної основи (предикативного ядра); дає розуміння синтаксичних зв'язків між словами, формує правильну побудову власних висловлювань. Ознайомлення з видами простих речень за метою висловлення (розповідні, питальні, спонукальні) сприяє розвитку мовленнєвої компетенції, дає змогу здобувачам освіти точно виражати думку, змінювати інтонацію (розповідна, питальна, спонукальна) та добирати саме ті мовні засоби, які відповідають комунікативній ситуації. Детальне вивчення простого речення є основою для подальшого вивчення простих ускладнених та складних синтаксичних конструкцій (складносурядних, складнопідрядних, безсполучникових та складних конструкцій з різними видами синтаксичного зв'язку); сприяє розумінню синтаксичних зв'язків у реченнєвій структурі та формує логічне мислення через аналіз структури висловлювання.

Під час вивчення простого речення вчителів потрібно насамперед акцентувати увагу на тому, що просте речення виражає лише одну комунікативну ситуацію. Варто навчити учнів чітко визначати його структуру: двоскладне / односкладне, повне / неповне, поширене / непоширене. Уважаємо дуже важливим правильне визначення граматичної основи та другорядних членів речення (додатка, обставини та означення). У процесі розбору речення важливо встановити його функційно-комунікативну приналежність (розповідне, питальне, спонукальне), а також схарактеризувати емоційне забарвлення – окличне чи неокличне.

Отже, вивчення простого речення в шкільному курсі української мови має здійснюватися на основі поєднання теорії та практики: теоретичного ознайомлення з поняттями синтаксису та практичного опрацювання завдань та вправ, що забезпечує глибше розуміння структури речення. Ефективність засвоєння теми «Просте речення» залежить від застосування сучасних методичних підходів, зокрема комунікативно-діяльнісного, особистісно орієнтованого та інтерактивного навчання, які враховують вікові особливості учнів і сприяють активізації їхньої пізнавальної діяльності. Формування синтаксичної компетентності здобувачів освіти потребує систематичного використання різних форм і методів роботи.

2.2. Вивчення простого речення у п'ятому класі

Ознайомлення школярів з простим реченням розпочинають у початковій школі, зокрема у 1–2 класах, коли потрібно сформувати уявлення про речення як одиницю мовлення, що виражає завершену думку. Основні аспекти синтаксису простого речення, а саме граматична основа (підмет і присудок), другорядні члени речення та ускладнені конструкції ґрунтовно вивчають у 5–8 класах.

У процесі роботи з учнями різних вікових груп педагогові необхідно враховувати особливості їхнього вікового розвитку. Перехід від початкової до основної школи належить до найбільш складних етапів навчальної траєкторії, оскільки часто супроводжується зниженням навчальних досягнень. Це зумовлено потребою адаптації школярів, які звикли до умов початкової школи, до нових правил, стилю викладання та темпу освітнього процесу [26, с. 5].

Вивчення речення у 5 класі має свою специфіку, яка враховує вікові потреби та рівень розвитку учнів. На цьому етапі важливо навчити школярів розуміти структуру простого речення, правильно виокремлювати граматичний центр речення (підмет та присудок у двоскладних конструкціях; головний член, співвіднесений з підметом або присудком в односкладних

реченнях), розрізнявати другорядні члени речення: означення, додаток, обставину, відрізняти прості речення від простих ускладнених і складних конструкцій. Завдяки правильній методиці, практичним завданням та поступовості вивчення здобувачі освіти швидше вивчають і розуміють нові поняття, що сприяє розвитку комунікативної компетентності шляхом урізноманітнення мовленнєвих засобів та формування граматично правильних висловлювань.

У шкільному підручнику О. В. Заболотного, В. В. Заболотного «Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти» у розділі «Відомості із синтаксису і пунктуації» здобувачі освіти вивчають теми, передбачені Програмою для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5–9 класи [29], пов'язані з темою просте речення: «Речення, його граматична основа» [29, с. 142]; «Види речень за метою висловлення. Окличні речення» [Там само, с. 145]; «Додаток»; «Означення»; «Обставина» [Там само, с. 150–155]. Автори також знайомлять учнів з темами, що стосуються простого ускладненого речення. Це теми «Речення з однорідними членами» [Там само, с. 158]; «Узагальнювальне слово при однорідних членах речення» [Там само, с. 162]; «Звертання» [Там само, с. 167]; «Вставні слова» [Там само, с. 169]. Автори також подають теми, що стосуються складного речення. Це теми «Складне речення» [Там само, с. 173] та «Кома між частинами складного речення» [Там само, с. 176].

Вивчення розділу «Відомості із синтаксису та пунктуації» почато з теми «Словосполучення» [Там само, с. 138–142]. Здобувачі освіти повинні розуміти відмінності слова і словосполучення від речення, визначати просте речення, виділяти його граматичну основу, відрізняти речення з одним головним членом (у п'ятому це загальне ознайомлення з цією темою). Учні вивчають види речень за метою висловлення; за емоційним забарвленням: окличні й неокличні. Вчитель повинен пояснити пунктуаційні помилки та їхнє умовне позначення. Важливо наголосити учням на розрізненні простих і простих ускладнених речень. У період проходження педагогічної практики в

КЗЗСО «Рокинівський ліцей №38 Луцької міської ради» Волинської області (14 квітня – 10 травня 2025 року) було помічено, що школярі іноді помилково визначають речення з однорідними присудками, на кшталт: *Пташки щебетали, літали й ховалися в гіллі; Увечері я люблю читати, дивитися фільми, розмовляти з подругами* як прості. Тому важливо пояснити учням ознаки простого речення: 1) речення має одну граматичну основу; 2) у наведеному першому реченні граматична основа *пташки щебетали, літали й ховалися*; 3) всі присудки *щебетали, літали, ховалися* взаємозалежні лише з одним підметом *пташки*; 4) ускладнення відбувається через наявність однорідних членів речення (у даному реченні – присудків); 5) однорідні присудки розширюють структуру речення, але не створюють нових граматичних основ, тому речення залишається простим, але ускладненим однорідними присудками. Варто також звернути увагу здобувачів освіти на семантичне вираження моделі комунікативної ситуації: *пташки щебетали + пташки літали + пташки щебетали*.

Теми «Складне речення» та «Кома між частинами складного речення» [29, с. 173–176] є цілком логічними, адже школярам потрібно розуміти відмінність простого речення від складного. Необхідно акцентувати увагу учнів на тому, що складне речення містить щонайменше дві граматичні основи, тому правильне визначення предикативного центру є важливим.

Цілком доречним є запропоновані авторами схеми та таблиці: «Будова граматичної основи» [29, с. 143]; «Речення за метою висловлення» [Там само, с. 146]; «Речення за емоційним забарвленням» [Там само, с. 147]; «Другорядні члени речення» [Там само, с. 150]; «Однорідні члени. Засоби зв'язку», «Розділові знаки між однорідними членами речення» [Там само, с. 160]; «Узагальнювальне слово і розділові знаки» [Там само, с. 162–163]; «Поняття звертання» [Там само, с. 167]; «Групи вставних слів і сполучень слів» та «Речення без вставних слів. Речення зі вставними словами» [Там само, с. 169–170]. Важливим елементом методичного забезпечення теми є порівняльна таблиця «Складні речення та речення з однорідними членами»

[29, с. 176], яка виконує функцію узагальнення та систематизації знань учнів. Проте, на нашу думку, її зміст потребує розширення до трьох позицій: 1) прості речення; 2) речення з однорідними членами; 3) складні речення. Така модифікація дозволить чітко окреслити структурні відмінності між різнотипними синтаксичними конструкціями: простими, простими ускладненими і складними, сприятиме формуванню в учнів уміння розрізняти типи зазначених реченнєвих конструкцій. Запропоноване уточнення має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки забезпечує більш ефективне засвоєння матеріалу та підготовку до подальшого вивчення структурних типів речень.

У параграфі «Узагальнення вивченого з розділу «Відомості із синтаксису і пунктуації»» [Там само, с. 185–190] автори підсумовують вивчення теми і пропонують достатню кількість практичних завдань для повторення вивченого матеріалу. Ми погоджуємося з думкою Артура Пройдакова, який зазначив, що потрібно мотивувати учня бути щоразу найзацікавленішим. Саме вчитель має подбати про створення мотивації – підкорювати персональні вершини під час навчання, ставити перед собою нові й нові цілі й прагнути до їхньої реалізації [68, с.141].

У підручнику О. Авраменка «Українська мова» для учнів 5 класу тема «Речення, його граматична основа. Види речень за метою висловлювання та емоційним забарвленням» детально висвітлена у параграфах 64–66 розділу «Синтаксис та пунктуація» [3, с. 146–153]. Автор активно використав візуалізацію, зокрема сучасні ілюстрації, що безперечно сприяє кращому сприйняттю навчального теоретичного матеріалу. Повторення вивченого матеріалу розроблено у параграфі «Синтаксис і пунктуація» [Там само, с. 191–192]. Потрібно звернути увагу й на те, що О. Авраменко розробив дуже цікаву рубрику «Запам'ятайте правильний варіант слововживання», що безперечно сприяє підвищенню мовленнєвої культури школярів.

Отже, вивчення простого речення у п'ятому класі є важливим етапом формування мовної компетентності учнів. Робота над цією темою сприяє розумінню структури речення та його граматичної основи; розвитку вміння розрізняти прості й складні речення; формуванню навичок аналізу синтаксичних зв'язків; збагаченню мовлення через використання різних типів простих речень (неускладнених / ускладнених складних). Засвоєння теоретичного матеріалу про особливості простих реченнєвих конструкцій забезпечує основу для подальшого вивчення простих ускладнених і складних синтаксичних конструкцій, сприяє розвитку комунікативних умінь.

2.3. Особливості вивчення простих реченнєвих структур у восьмому класі

Вивчення теми «Просте речення» у восьмому класі має ґрунтуватися на урахуванні вікових когнітивних особливостей школярів, які перебувають на етапі інтенсивного розвитку абстрактного мислення. У зазначений період здобувачі освіти демонструють підвищену здатність до аналізу реченнєвих конструкцій та встановлення логіко-граматичних зв'язків між компонентами речення. Ефективність засвоєння матеріалу забезпечує поєднання теоретичного опрацювання термінології з практичним застосуванням знань у процесі виконання практичних завдань і вправ, що сприяє формуванню мовленнєвої компетентності. Використання інтерактивних технологій навчання активізує пізнавальну діяльність школярів, підвищує мотивацію та оптимізує результативність освітнього процесу.

У восьмому класі ця тема передбачає систематизацію та поглиблення знань учнів про просте речення. Зокрема, у підручнику О. П. Глазової досить детально подано теоретичний матеріал щодо простого двоскладного речення [17, с. 54–97]. Важливим є також параграф «Порядок слів у реченні. Логічний наголос» [Там само, с. 99]. У восьмому класі учні повинні чітко розрізняти двоскладні та односкладні реченнєві конструкції, тому темі «Просте односкладне речення» приділено достатню увагу, подано важливу

теоретичну інформацію та достатню кількість вправ. Важливою вважаємо тему «Повні й неповні речення. Тире в неповних реченнях» [Там само, с. 156] сумлінне вивчення якої дозволить уникнути поширених помилок під час розв'язування тестових завдань.

У підручнику О. М. Авраменка, З. Р. Тищенко «Українська мова» зазначено, що у восьмому класі починається вищий рівень вивчення української мови. Автори вказують, що цей підручник має новий формат, що сприятиме якісному опрацюванню теорії, схем, таблиць [4, с. 3]. У розділі «Синтаксис і пунктуація» О. М. Авраменко, З. Р. Тищенко чітко і логічно розкривають поняття теми «Просте речення», наводять достатню кількість прикладів, візуальних підказок, схем і таблиць [Там само, с. 30–164]. Рубрика «Зауважте» подає додаткову інформацію [Там само, с. 39, 45, 48, 54]. Цікавими для учнів вважаємо завдання на кшталт: розшифруйте народний вислів, запишіть його та виконайте завдання [Там само, с. 40, 47, 51, 57]. У розділі «Повторення та узагальнення вивчення у 8-му класі» наведено достатню інформацію для повторення теми і подано достатню кількість вправ для повторення вивченого [Там само, с. 168–172].

Отже, вивчення простих реченнєвих структур у восьмому класі має спиратися на психолого-педагогічні особливості учнів, зокрема розвиток абстрактного мислення та здатність до аналізу синтаксичних конструкцій. Ефективність засвоєння матеріалу забезпечується поєднанням теоретичного засвоєння та практичної діяльності, що передбачає виконання вправ, аналіз різнотипних двоскладних і односкладних речень. Використання інтерактивних методів і технологій навчання сприяє активізації пізнавальної діяльності, формуванню комунікативної компетентності та підвищенню мотивації учнів. Системний підхід до опрацювання простих речень створює підґрунтя для подальшого вивчення різнотипних конструкцій.

2.4. Повторення вивченого матеріалу в 10–11 класах

У 10-11 класах учні не лише актуалізують раніше засвоєні знання про просте речення, а й поглиблюють розуміння його структурних і функційних особливостей. Повторення базових синтаксичних понять поєднують з аналізом різновидів простих конструкцій. Під час навчання у 10–11 класах основну увагу потрібно зосереджувати на розвитку критичного мислення та аналітичних умінь, що забезпечує усвідомлене використання мовних засобів для реалізації комунікативних намірів і сприяє формуванню високого рівня мовленнєвої компетентності. НУШ дала старт переосмисленню конструктивної співпраці між учителями і учнями. З ролі пасивних спостерігачів на уроці школярі перетворюються на активних учасників взаємодії, частіше беруть участь в команді, досліджують світ, шукають спільну мову з іншими, виявляють креативність тощо [68, с. 31].

У 9 класі повторюють вивчене: тема «Граматична основа речення. Односкладне та двоскладне речення» [18, с. 25–29]. У 10 та 11 класах здобувачі освіти вивчають практичну риторику [1, с. 184–194; 2, с. 10–19], яка передбачає вміння будувати чіткі, логічні та зрозумілі висловлювання. Просте речення є основною синтаксичною одиницею, яка формує фундамент для складніших конструкцій. Потрібно наголосити школярам, що у висловленнях часто використовують прості речення для акцентування ключових думок; підсилення емоційного впливу через короткі, чіткі формулювання. Вміння правильно використовувати прості речення допомагає уникати перевантаження інформацією та робити аргументацію зрозумілою для слухача. Цілком погоджуємося з міркуванням А. Пройдакова, ми вивчаємо мову не лише заради теорії, а й для вдосконалення мовлення [68, с17].

У підручнику О. М. Авраменка «Українська мова» для 11 класу у розділі «Синтаксична норма» наведено теми, що стосуються простого речення: «Варіанти граматичного зв'язку підмета й присудка» і «Неповні й

односкладні речення» [2, с. 77–90]. Вивчення теми «Варіанти граматичного зв'язку підмета й присудка» вважаємо важливим, адже іноді учні роблять такі помилки: неправильне узгодження в роді та числі; неправильне узгодження з числівниками; неправильне використання форм присудка (однини і множини) при складеному підметі. Не менш важливою є тема «Неповні й односкладні речення». Здобувачі освіти іноді неправильно визначають неповні та односкладні речення та не розрізняють їх (наприклад, речення «Сумую за тобою» вважають двоскладним, неповним, хоча потрібно визначати цю конструкцію як односкладне означено-особове речення; речення «Мені сумно» двоскладним, неповним, хоча потрібно визначати цю конструкцію як односкладну безособову); визначають неповне речення як повне через відсутність розуміння контексту. Під час педагогічної практики виявлено, що школярі неправильно визначають тип односкладного речення, зокрема неправильно визначають узагальнено-особові та неозначено-особові конструкції; помиляються при визначенні безособових конструкцій, помилково визначають двоскладні неповні речення як називні односкладні.

Отже, повторення вивченого матеріалу виконує не лише функцію актуалізації знань, а й сприяє їх систематизації та поглибленню. На цьому етапі важливо сформулювати цілісне уявлення про структуру речення та його функційні можливості. Повторення має бути спрямоване на розвиток аналітичних і критичних умінь, що дозволяє здобувачам освіти усвідомлено застосовувати різнотипні реченнєві конструкції в різних комунікативних ситуаціях. Важливо, що повторення не обмежується механічним відтворенням правил, а передбачає поглиблений аналіз структурних і семантичних особливостей простого речення, розуміння його функцій у різних стилях мовлення та ролі в побудові тексту. Використання проблемних завдань, інтерактивних методів і творчих вправ робить процес повторення продуктивним і мотивуючим, готуючи школярів до НМТ / ЗНО.

2.5. Специфіка вивчення речення у підготовці до НМТ / ЗНО

Вивчення простого речення під час підготовки до національного мультипредметного тесту (НМТ) та зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) зумовлене особливими методичними підходами. Цей процес передбачає не лише повторення теоретичних положень про структуру речення (двоскладне / односкладне, повне / неповне, поширене / непоширене), його граматичну основу, а й формування практичних умінь аналізувати синтаксичні явища в тестових завданнях. Особливу увагу потрібно приділяти розрізненню простих, простих ускладнених та складних речень, правильно виокремлювати граматичну основу речення, визначати речення за метою висловлювання, вміти знаходити синтаксичні помилки. Ефективність підготовки зумовлюється застосуванням тренувальних тестів та системним аналізом типових помилок. Такий підхід забезпечує не лише закріплення теоретичних знань, а й удосконалення практичних умінь, необхідних для успішного виконання тестових завдань [71].

Національний мультипредметний тест (НМТ) в Україні було запроваджено у 2022 році як альтернативу зовнішньому незалежному оцінюванню (ЗНО) у зв'язку з воєнними умовами. Відтак станом на 2025 рік ця форма оцінювання функціонує протягом чотирьох років. Її впровадження зумовлене необхідністю забезпечити доступність і безпечність вступних випробувань.

У 2025 році під час проведення Національного мультипредметного тесту (НМТ) здобувачам освіти було запропоновано низку завдань, спрямованих на перевірку знань із синтаксису. Зокрема, учасники мали обрати граматично коректне продовження речення з початком *«Даючи обіцянку, ...»* із запропонованих варіантів; зіставити виділені фрагменти простих речень (позначені цифрами 1–4) зі складними реченнями (позначеними літерами А–Д) на основі подібності синтаксичного значення, орієнтуючись на подану схему; правильно визначити синтаксичні функції

членів речення [71]. Зазначені завдання виявилися складними для тих учасників НМТ, які не засвоїли основні особливості побудови реченнєвих конструкцій та правила узгодження членів речення.

Підготовка до НМТ вимагає особливої уваги до вивчення структурних особливостей простого речення, оскільки його правильне розуміння є важливим для правильного виконання тестових завдань з української мови. Здобувачі освіти повинні засвоїти всі граматичні особливості простих двоскладних і односкладних конструкцій, що допоможе у виконанні тестових завдань, що передбачають граматично коректне продовження речення, зіставлення простих речень за складними, визначення членів речення і под.

Ефективна підготовка до НМТ повинна включати практичні завдання, спрямовані на закріплення знань про структурні особливості простих реченнєвих конструкцій. Регулярне виконання тестів допоможе учням звикнути до формату НМТ і розвинути навички швидкого аналізу речень під час тестування. Застосування пояснення, обговорення та ігрових методик сприяє не лише засвоєнню теоретичного матеріалу, але й забезпечує засвоєння навчального матеріалу, позитивно впливає на формування впевненості в успішному проходженні тестування.

У процесі підготовки здобувачів освіти до НМТ / ЗНО з української мови вчителям варто акцентувати увагу не лише на теоретичному опрацюванні теми, а й на формуванні навичок їх практичного застосування. Потрібно визначати типи речень, аналізувати синтаксичну структуру та її склад, функції членів речення, щоб забезпечити розуміння мовної організації висловлювання та сформувати в учнів навички синтаксичного аналізу. Практикувати розв'язування тестових завдань після вивчення теми та пояснювати типові помилки, які трапляються під час виконання завдань.

Висновок до розділу 2

Дослідження ефективності використання традиційних і сучасних методів навчання, зокрема проблемно-пошукових, комунікативних та інтерактивних технологій, набуває особливої актуальності, оскільки вони забезпечують глибше засвоєння синтаксичних понять і сприяють формуванню мовленнєвих умінь учнів. Під час вивчення теми «Просте речення» у закладах загальної середньої освіти простежуємо поетапне формування синтаксичної компетентності учнів. Починаючи з ознайомлення з базовими поняттями у шкільному курсі української мови, учні поступово опановують граматичну будову простого речення, його типи та синтаксичні функції.

У п'ятому класі потрібно сформувати в учнів базові знання про просте речення як одиницю мовлення, що має граматичну та смислову завершеність, навчити правильно визначати граматичну основу в двоскладних і односкладних реченнях, розрізняти прості, прості ускладнені та складні речення. У восьмому класі потрібно акцентувати увагу на поглибленому аналізі структурних особливостей простого речення, розрізненні двоскладних і односкладних конструкцій, визначенні типів односкладних речень, а також на відмінностях між простим, простим ускладненим і складним реченням. У старших класах (10–11) повторюємо, систематизуємо вивчений матеріал.

Важливе значення має етап підготовки до НМТ/ЗНО, де від здобувачів освіти вимагають не лише знати теоретичні положення, а й уміння застосовувати їх у вирішенні тестових завданнях. Для успішного виконання тестових завдань здобувачі освіти мають не лише вивчити теоретичний матеріал, а й сформувати стійкі практичні навички його застосування.

Розділ 3. НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНИЙ КОМПЛЕКС ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

3.1. Особливості завдань для учнів п'ятого класу

У п'ятому класі учні переходять до системного вивчення синтаксису. Тема «Речення, його граматична основа» є базовою для формування граматичної та комунікативної компетентності. Завдання, які потрібно пропонувати протягом вивчення цієї теми, мають відповідати віковим особливостям учнів, їхньому рівню мовного розвитку та когнітивним можливостям.

Завдання мають бути сформульовані чітко, з використанням зрозумілої лексики. Доцільно застосовувати приклади з повсякденного життя, ілюстрації, схеми, таблиці. Використання мовних ігор, ребусів, карток, інтерактивних вправ сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів. Завдання і вправи для учнів п'ятого класу мають бути побудовані за принципом від простого до складного: від розпізнавання простого речення – до його конструювання та аналізу. Важливо, щоб учні не лише засвоювали теоретичні знання, а й застосовували їх у мовленні – створювали власні речення, висловлювання, діалоги. Укладаючи завдання, потрібно враховувати різний рівень підготовки учнів: передбачати варіативність, диференціацію, можливість самостійного вибору складності.

Пропонуємо використовувати такі завдання.

Завдання 1. Складіть зв'язне висловлення обсягом 4–5 речень, використовуючи подані опорні словосполучення: *незабутні враження, захоплююча пригода, мандрівка з друзями, місце відпочинку, валіза спогадів*. Зверніть увагу на правильне оформлення простих речень та логічну послідовність викладу думки.

Завдання 2. Визначте граматичні основи в поданих реченнях.

1. *Призахідне сонце видовжує тіні* (Віктор Вербич, с. 17). 2. *Я заздрю птахам завжди* (Ніна Горик, с. 21). 3. *Тихо берізонька сонце збирає в листки...* (Ніна Горик, с. 23). 3. *Летить по орбіті планета Земля* (Петро Коробчук, с. 70). 4. *Працьовитий Їжачок має вдосталь колючок* (Іван Котович, с. 74). 5. *Рути-м'яти на узвар також припасе голкар* (Іван Котович, с. 74). 6. *Ту мову пломінку у мелодійній пісні приніс мені юнак* (Олена Криштальська, с. 85). 7. *Хрущі веселим роєм над вишнями гудуть у пахощах весни* (Олена Криштальська, с. 85). 8. *У славі героїв в тернових вінках живе Україна* (Володимир Місюра, с. 117).

Завдання 3. Поясніть, чому в першому реченні граматична основа складається з одного головного члена, а в другому – з підмета і присудка.

1. *Увечері темніло дуже швидко.*
2. *Темрява швидко огортала місто увечері.*

Завдання 4. З поданих речень випишіть речення з одним головним членом.

1. *У наших серцях живе Україна* (Володимир Місюра, с. 117). 2. *Величний замок на горбах стоїть* (Володимир Місюра, с. 122). 3. *Боялася на живий листочок наступити* (Олена Криштальська, с. 90). 4. *Обидві ті стежки ведуть мене до Слова* (Олена Криштальська, с. 91). 5. *Краса цих місць чарує багатьох* (Володимир Місюра, с. 119). 5. *Пора згадати імена...* (Володимир Місюра, с. 118). 6. *Леліє мрію в голубих заплавах Волинь* (Володимир Місюра, с. 119). 7. *Сплітались у дитячі сни стежки* (Володимир Місюра, с. 121). 8. *Дрімала тиша у ранковій млі* (Євгенія Назарук, с. 130).

Завдання 5. Прочитайте речення, дотримуючись правильної інтонації. Від чого вона залежить? Визначте вид кожного речення за метою висловлення.

1. *Ранок-павук під грушею діда Івана нитку снує із густого туману* (Євгенія Назарук, с. 133). 2. *Не крутисся, стій рівненько* (Микола Онуфрійчук, с. 139). 3. *Маки червоні ти дуже любила* (Микола Онуфрійчук, с. 143). 4. *В біді Вітчизну не лишай* (Микола Онуфрійчук, с. 145). 5. *Великдень у вікно стукає тендітним пальчиком сонячного промінчика* (Олена Харитонюк, с. 220). 6. *Весна завжди приходить зненацька* (Олена Харитонюк, с. 220). 8.

Завдання 6. Прочитайте речення, дотримуючись правильної інтонації. Поясніть особливості інтонації окличних і неокличних речень.

1. *Надії не втрачай!* (Євгенія Назарук, с. 131). 2. *Бабуня пече пироги* (Олена Харитонюк, с. 223). 3. *Кобзарський дух мого народу Вкраїну нашу збереже!* (Микола Онуфрійчук, с. 145). 4. *Боженьку, храни нам Україну!* (Олена Харитонюк, с. 223). 5. *Мерехтить Україна полотнищами синьо-жовтими* (Юлія Хвас, с. 226); 6. *Ніхто в поета не вкраде повік його багатств* (Сергій Цюриць, с. 233). 7. *У кишеньці шукаю одважного слова* (Сергій Цюриць, с. 233). 8. *Від доброго слова всім хочеться жити!* (Сергій Цюриць, с. 233).

Завдання 7. Прочитайте непоширені речення. Утворіть з поданих речень поширені речення.

1. Почалося навчання. 2. Прийшла осінь. 3. Йде дощ. 4. Світить сонце. 5. Хлопець думає. 6. Подорож триває. 7. Тиждень почався. 8. Я читаю. 9. Я прокинувся. 10. Оксана думає. 11. Іван вчить.

Завдання 8. Розгляньте фото парку в місті Луцьк. Складіть 5–6 простих речень. Зверніть увагу на правильне вживання головних і другорядних членів речення.

Отже, після опрацювання навчального матеріалу учні мають засвоїти структурні особливості простих реченнєвих конструкцій, навчитися розпізнавати їхні різновиди та формувати граматично правильні синтаксичні конструкції у власному мовленні.

3.2. Специфіка завдань для здобувачів освіти восьмого класу

У восьмому класі школярі поглиблюють свої знання з синтаксису, детальніше вивчають просте двоскладне та односкладне речення, типи односкладних речень. Ця тема не лише сприяє розвитку граматичної компетентності, але й формує вміння аналізувати та конструювати різнотипні прості речення з урахуванням їхньої структури і семантики. Завдання, розроблені для учнів восьмого класу, спрямовані на вдосконалення навичок критичного мислення та творчого підходу до написання текстів, що дає змогу

здобувачам освіти краще усвідомити особливості різнотипних реченнєвих конструкцій.

Пропонуємо використати такі завдання під час вивчення цієї теми.

Завдання 1. Подані речення переписіть у такій послідовності: 1) двоскладні речення; 2) односкладні речення. Підкресліть у реченнях граматичні основи.

1. *Не скупіться творити добро* (Іван Чернецький, с. 241).
2. *Мережать вулички небесне полотно* (Сергій Цюриць, с. 235).
3. *Довгий шлях до професійної літератури зумовлювався багатьма чинниками* (Андрій Бондарчук, с. 275).
4. *Три дощі залишилось до Нового року* (Сергій Цюриць, с. 235).
6. *Десь далеко-далеко на сизе вранішнє сонце викотилося сонце* (Андрій Криштальський, с. 324).
7. *Упала в сніг сльоза* (Сергій Цюриць, с. 238).
8. *Назар працював програмістом в успішному українсько-польському підприємстві у Луцьку...* (Юрко Вовк, с. 286).
9. *По тихій вуличці Любові розходжують тепер Дощі* (Сергій Цюриць, с. 239).
10. *А ще у неї чомусь завжди світилось у душі...* (Олександр Клименко, с. 304).
11. *Свою вітчину** *пам'ятай* (Микола Онуфрійчук, с. 145).
12. *Шлях щоденний не буде важкий* (Микола Мартинюк, с. 113).

* Слово «вітчина» – застаріле слово, яке вживають для позначення батьківщини, рідної землі, тобто місця, де людина народилася або до якого має глибокий духовний зв'язок.

Завдання 2. Використавши самостійно опрацьовану інформацію, складіть висловлення (обсяг – до 10 різнотипних простих речень) про видатну письменницю Лесю Українку.

Завдання 3. Випишіть окремо означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові та називні речення. Визначте у цих реченнях граматичний центр.

1. *Бабі Любі зимно* (Володимир Лис, с. 333). 2. *Місце для мене вже тримали – скраю в другому ряду* (Ігор Ольшевський, с. 350). 3. *У горлі йому пересохло* (Микола Шмигін, с. 375). 4. *Признач мені побачення у сні* (Наталія Шульська, с. 259). 5. *Сьогодні з роботи тебе чекаю* (Наталія Шульська, с. 264). 6. *Вологий вітер...* (Юлія Фінковська, с. 207). 7. *Світло мені. І болісно* (Петро Коробчук, с. 70). 8. *Потрібно ворога спинити* (Іван Котович, с. 74). 9. *Прикликать зоряний мотив* (Іван Котович, с. 79); 10. *Гір синюватих барва* (Олена Криштальська, с. 87); 11. *Травневі вечори* (Олена Криштальська, с. 88) 12. *Чого ж мені молоденькій на душі досадно?..* (Олена Криштальська, с. 88). 13. *Покарбовано суть* (Микола Мартинюк, с. 110); 14. *Пора згадати імена і дати* (Володимир Місюра, с. 118); 15. *За Бугом залишились рідні хати* (Володимир Місюра, с. 121).

Завдання 4. Випишіть окремо прості, прості ускладнені та складні речення. У кожному реченні визначте граматичний центр.

1. *Пора згадати імена і дати, і хоч на мить їх оживити знов* (Володимир Місюра, с. 118). 2. *Багряняться літа, немов листки осінні* (Олена Криштальська, с. 92). 3. *Тут кинув плуг слов'янам ще Сварог, і річка Буг цю землю напувала* (Володимир Місюра, с. 117). 4. *Блазень-вітер химері-храми переліплює вправно на хмари* (Микола Мартинюк, с. 110). 5. *У сяйві зірок на Чумацьких шляхах, у мріях у наших, у наших серцях живе Україна!* (Володимир Місюра, с. 117). 6. *Напнув вітрила острів-корабель, під хмарами – лелеча карусель* (Володимир Місюра, с. 119). 7. *Холоди віри і кава на столі* (Євгенія Назарук, с. 130). 8. *Посеред будня, посеред посту душа зібралась неждано в гості* (Євгенія Назарук, с. 133). 9. *Бджоли в квітах, на малині розгуділись, наче дзвони* (Микола Онуфрійчук, с. 139). 10. *У душах вам сонце засвітить, коли увійдемо в собор* (Микола Онуфрійчик, с. 141). 11. *Тут Божий світ я вчився відчувати, мій рідний Торчин піснею бринів* (Володимир Місюра, с. 121). 12. *Немилосердна, зловна, темна сила пускала села на вогонь і дим* (Володимир Місюра, с. 123).

Завдання 5. Підкресліть граматичні основи в поданих реченнях. Визначте тип присудка. Поясніть відмінність між простим реченням і простим ускладненим.

1. *Позолочені рибки від спраги випили дім* (Олена Пашук, с.149).
2. *Там наші храми і поля, дідів і прадідів земля, і солов'їні голоси в гаях предивної краси* (Микола Онуфрійчик, с. 142).
3. *Мале пташеня не знає в який бік летіти* (Олена Пашук, с.152).
4. *Лиш батькове прощання на вустах і мамин із сльозою поцілунок нам не гірчать невірність* (Василь Простопчук, с. 158).
5. *Вітер перемін не страшний для пеньків* (Василь Простопчук, с. 159).
6. *Виглянув з вікна і здивувався...* (Василь Простопчук, с. 160).
7. *І жаба, і ластівка ловлять комах на льоту* (Василь Простопчук, с. 160).
8. *В зіницях – ні зорі...* (Василь Простопчук, с. 161).
9. *Сьогодні так святочно* (Микола Сидорчук, с. 183).
10. *...Намалювати б тополиним пензликом в дитячій щасті скупане лице* (Микола Сидорчук, с. 183).
11. *Та Леся йшла, долаючи слаботи, із закликом на все життя – борись!* (Володимир Місюра, с. 125).
12. *Людське життя – це шлях без вороття* (Євгенія Назарук, с. 131).

Завдання 6. Напишіть есе на тему «Просте речення – не завжди проста думка», використайте різнотипні речення: прості двоскладні та односкладні, прості ускладнені, складні (складносурядні, складнопідрядні, безсполучникові, речення з різними типами зв'язку).

Під час вивчення теми про прості односкладні та двоскладні речення на уроках української мови можна застосувати низку інноваційних методів, які відповідають компетентнісному підходу та сприяють розвитку критичного мислення, мовленнєвої активності й творчості учнів. Ось кілька ефективних методів:

1. Кейс-метод. Вчитель пропонує мовну ситуацію (наприклад, написати пост в соцмережі, лист, оголошення). Учні мають обрати тип речення

залежно від комунікативної мети. Це розвиває уміння застосовувати знання в реальному контексті.

2. Метод критичного мислення. Вчитель пропонує школярам проаналізувати речення за різними критеріями: структура, мета висловлювання, емоційне забарвлення тощо.

3. Метод «перевернутого класу». Учні заздалегідь читають теоретичний матеріал про типи речень, а на уроці виконують практичні завдання, аналізують речення з художніх текстів, дискутують, створюють власні приклади.

4. Ігрові технології. «Мовний детектив». Вчитель дає учням текст. Завдання учнів з'ясувати, які речення є односкладними, а які – двоскладні. «Конструктор речень»: з окремих частин учні складають речення, визначають їх тип. Також варто застосовувати цифрові інструменти, зокрема використовувати програми Padlet, Wordwall для інтерактивних вправ, створювати тести у Quizizz для самоперевірки.

Завдання для здобувачів освіти восьмого класу мають чітко виражену аналітичну та творчо-рефлексивну спрямованість, що відповідає віковим особливостям учнів та рівню сформованості їх мовленнєвої компетентності. Вони передбачають не лише засвоєння теоретичних знань, а й активне застосування їх під час аналізу речень, трансформації синтаксичних конструкцій, створення власних висловлювань. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення, мовної інтуїції, що є важливими складовими компетентнісного навчання української мови.

3.3. Тестові завдання для підготовки до НМТ/ЗНО

Для успішного складання тестів з української мови учні повинні систематично розв'язувати тренувальні тести. У тестах можуть бути різноманітні завдання на розпізнавання типів речень: прості / прості ускладнені / складні; односкладні / двоскладні; поширені / непоширені; повні

/ неповні; окличні / неокличні; питальні / розповідні / спонукальні; визначення граматичної основи речення (підмет і присудок); визначення другорядних членів речення (узгоджене / неузгоджене означення, прямий / непряий додаток, обставина способу дії, міри і ступеня, місця, часу, причини, мети, умови, допусту); аналіз синтаксичних зв'язків у реченні; пунктуація в простому, простому ускладненому і складному реченні; редагування речень: виявлення граматичних помилок, порушення прямого порядку слів, стилістичних недоліків.

Під час підготовки до НМТ/ЗНО вчитель повинен наголосити, щоб учні повторили насамперед теоретичний матеріал: типи речень, граматична основа, правила пунктуації. Важливо систематично розв'язувати тести, обов'язково розглянути тренувальні завдання з ЗНО попередніх років; потрібно аналізувати помилки: розбирати неправильні відповіді, щоб зрозуміти логіку.

Запропоновані тестові завдання створено з метою перевірки рівня засвоєння теоретичного матеріалу.

1. Серед поданих речень визначте просте неповне речення.

- А. *Нарешті розв'язалися міхи синющі попід небесами* (Ніна Горик, с. 26).
- Б. *Вода в ставку* (Іван Чернецький, с. 244).
- В. *До церкви зранку вже протоптана стежа* (Іван Чернецький, с. 244).
- Г. *Бо він – світар і часослов* (Надія Гуменюк, с. 34).

2. Серед поданих речень визначте просте речення, ускладнене неоднорідними означеннями.

- А. *Дереться на гору знову чужинська криклива рать* (Надія Гуменюк, с. 34).
- Б. *Лиш мури, зоря й пожежа* (Надія Гуменюк, с. 35).
- В. *Спить очерет, немов списи іржаві* (Надія Гуменюк, с. 37).
- Г. *У сонця великі очі, розплющені по-жіночому* (Софія Гундер, с. 47).

3. Серед поданих речень визначте просте речення, ускладнене порівняльним зворотом.

А. *І вітер розносить по місту блискучі обгортки з-під чіпсів* (Клава Корецька, с. 53).

Б. *Нехай же буде так щоденно і щодня* (Петро коропчук, с. 65).

В. *До сьогодні мурахи, немов чумаки, сіль добувають із тріщин* (Клава Корецька, с. 52).

Г. *Працьовитий Їжачок має вдосталь колючок* (Іван Котович, с. 74).

4. Серед поданих речень встановіть складне речення.

А. *Я знаю: там війна і біль* (Клава Корецька, с. 59).

Б. *Імперії грядуть і йдуть з арени у всесильну Лету* (Іван Котович, с. 76).

В. *Мені з тобою – наче у раю* (Іван Котович, с. 77).

Г. *Ту мову племінку у мелодійній пісні приніс мені юнак, немов стебельце* (Олена Криштальська, с. 85).

5. Установіть відповідність між реченням і формою присудка.

Форма присудка

1. Простий дієслівний присудок.
2. Складений дієслівний присудок.
3. Складений іменний присудок.

Речення

А. *На тендітному просторі – квіти і птах* (Ніна Горик, с. 22).

Б. *О, як же тут просторяться простори* (Микола Сидорчук, с. 183).

В. *Тепера і я лісовичка* (Ніна Горик, с. 22).

Г. *Ви спішіте кохати* (Ніна Горик, с. 26).

	А	Б	В	Г
1				
2				
3				

6. Установіть відповідність між односкладними реченнями.

Типи речень

1. Означено-особове речення.
2. Називне речення.
3. Безособове речення.

Речення

А. *Ночі на Тукуманом!* (Олена Криштальська, с. 87).Б. *Чого ж мені молоденькій на душі досадно?* (Олена Криштальська, с. 88).В. *Травневі вечори* (Олена Криштальська, с. 88).Г. *Поїдемо удвох* (Олена Криштальська, с. 90).

	А	Б	В	Г
1				
2				
3				

7. Установіть відповідність між реченнями.

Типи речень

1. Просте речення.
2. Просте речення, ускладнене звертанням.
3. Складнопідрядне речення.

Речення

А. *До тебе, деревце, життя моє, безліч приходять* (Олена Криштальська, с. 90).Б. *Ми захвату не в змозі приховати, де в казку переходить далечинь* (Володимир Місюра, с. 119).В. *Краса цих місць чарує багатьох* (Володимир Місюра, с. 119).Г. *Пора згадати імена і дати* (Володимир Місюра, с. 119).

	А	Б	В	Г
1				
2				
3				

8. Установіть відповідність між реченнями.

Типи речень

1. Просте речення.

2. Просте речення, ускладнене однорідними присудками.

3. Складносурядне речення.

Речення

А. *Втомилась, але йду* (Євгенія Назарук, с. 131).

Б. *Відксерю почуття свої на потім* (Євгенія Назарук, с. 134).

В. *Тут кинув плуг слов'янам ще Сварог, і річка Буг цю землю напувала* (Володимир Місюра, с. 121).

Г. *І сірий ранок на очах світлів, і розпускались напівсонні квіти* (Євгенія Назарук, с. 135).

	А	Б	В	Г
1				
2				
3				

9. Установіть відповідність між реченнями.

Типи речень

1. Просте речення.

2. Просте речення, ускладнене однорідними додатками.

3. Безсполучникове речення.

Речення

А. *Кепський, друже, із тебе музика* (Євгенія Назарук, с. 136).

Б. *А за мною горобини багрянють стиглі грона* (Микола Онуфрійчук, с. 139).

В. *Марить про сніг у липні і про медунки в грудні* (Євгенія Назарук, с. 137).

Г. *Захлиналась душа у слові: я вжитті шукаю не крам* (Євгенія Назарук, с. 136).

	А	Б	В	Г
1				
2				
3				

10. Установіть відповідність між реченнями.

Типи речень

1. Просте речення.

2. Просте речення, ускладнене звертанням.

3. Складносурядне речення.

Речення

А. *Чом, полинова доле, судилася ти нам?* (Микола Онуфрійчук, с. 140).

Б. *Про ягоду пісня лунала і слава літала орлом* (Микола Онуфрійчук, с. 140).

В. *Кобзарський дух мого народу Вкраїну нашу збереже!* (Микола Онуфрійчук, с. 145).

Г. *Лиш той героїв Крут збагне, хто за Вкраїну в мужнім леті повисне серцем на багнеті!* (Микола Онуфрійчук, с. 145).

	А	Б	В	Г
1				
2				
3				

Відповіді: 1. Б. 2. А. 3. В. 4. А. 5. 1Б, 2Г, 3В. 6. 1Г, 2В, 3Б. 7. 1В, 2А, 3Б.
8. 1Б, 2.А, 3.В. 9. 1Б, 2.В, 3Г. 10. 1В, 2А, 3Б.

Отже, тестові завдання сприяють насамперед розвитку уважності та самоконтролю, адже учні вчаться аналізувати умови завдання, обирати правильну відповідь серед варіантів; виявленню типових помилок, що дає змогу своєчасно їх виправити та уникнути повторення в майбутньому; формуванню стратегії проходження тесту, зокрема розподілу часу, вибору послідовності виконання завдань; підвищенню впевненості, оскільки учні поступово звикають до формату тестування, що знижує рівень тривожності під час реального іспиту. Систематична робота з тестами допоможе учням підготуватися до успішного складання НМТ / ЗНО, уникати типових помилок.

3.4. Ігрові прийоми вивчення різнотипних простих речень

Гра належить до традиційних методів навчання. Її педагогічна цінність полягає в інтеграції освітньої, розвивальної та виховної функцій, які реалізуються у взаємозв'язку, забезпечуючи гармонійний розвиток особистості. Як метод навчання, гра сприяє організації навчального процесу,

активізує пізнавальну діяльність учнів, розширює їхні інтелектуальні можливості та формує ключові компетентності. Дидактична гра є одним із найефективніших методів навчання в сучасній школі, оскільки поєднує елементи пізнавальної діяльності з ігровою мотивацією, що сприяє активізації когнітивних процесів учнів [37]. Такий підхід є актуальним для здобувачів освіти різного віку – від молодших школярів до учнів середньої та старшої школи. Завдяки ігровій формі подання навчального матеріалу учні не лише засвоюють теоретичні знання, а й розвивають мовленнєві навички, критичне мислення, комунікативну компетентність та здатність до самостійного прийняття рішень. Зацікавленість вивченням впливу ігор на навчання зростає. Дидактичні ігри сприяють усвідомленому вивченню шкільних предметів. Під час гри учні мають різні способи самовираження, розвивають уміння співпрацювати [69, с. 111–114].

З метою підвищення ефективності засвоєння навчального матеріалу нами запропоновано комплекс ігрових прийомів, що забезпечують інтеграцію навчальної, розвивальної та виховної складових освітнього процесу.

1. Гра «Склади речення».

На картках написано частини речень. Кожен учень отримує шість карток з частинами речень. Завдання учня – прочитати частини речень і скласти картки так, щоб утворилося речення. Для ускладнення гри рекомендуємо обрати різнотипні речення. Наприклад, речення *Кобзарський дух мого народу Вкраїну нашу збереже* (Микола Онуфрійчук, с. 145) потрібно записати на двох картках: перша картка: *Кобзарський дух мого народу*, друга картка: *Вкраїну нашу збереже*; речення *Біла хмарка пливтиме в озерці високих небес* (Ніна Горик, с. 24) перша картка: *Біла хмарка пливтиме*, друга картка: *в озерці високих небес*; речення *Розводять дивні фарби небесні маляри, весну малюють, вечір, смарагди і блавати* (Ніна Горик, с. 31), перша картка: *Розводять дивні фарби небесні маляри*, друга картка: *весну малюють, вечір, смарагди і блавати*, речення *Працьовитий*

їжачок має вдосталь колючок, там завжди знайдеться місце і грибочку і редисці (Іван котович, с. 74), перша картка: *Працьовитий їжачок має вдосталь колючок*, друга картка: *там завжди знайдеться місце і грибочку і редисці*. Учителю оголошує, що переможцем буде той учень, хто найшвидше складе речення з отриманих карток.

2. Гра «Трансформуй речення».

Мета гри – навчити учнів трансформувати речення з одного типу в інший. Хід гри. Вчитель роздає учням картки з односкладними реченнями. Завдання гри – перетворити односкладні речення на двоскладні, зберігаючи зміст. Наприклад: *Темніє – Небо темніє; Збудовано нову школу – Майстри збудували нову школу; У лісі чути гучний спів пташок – Ми чуємо гучний спів пташок у лісі; Вулицю засвічено вогнями – Вулиця засвітилася вогнями; Не спиться – Дитина не спить; Знову дощить – На вулиці знову йде дощ; Потрібно підготуватися до контрольної роботи з української мови – Оксана готується до контрольної роботи з української мови; Швидко завершено будівництво – Будівельники швидко завершили будівництво.*

3. Гра «Синтаксичний лабіринт».

Мета цієї гри розвивати вміння здобувачів освіти розпізнавати односкладні та двоскладні речення, класифікувати їх за типами, формувати синтаксичну компетентність. Для цієї гри потрібно підготувати таблицю-лабіринт. Також потрібно мати фішки. Хід гри. Учні отримують таблицю-лабіринт, де кожна клітинка містить речення. Завдання – швидко пройти лабіринт, рухаючись лише через ті клітинки, де речення відповідає заданому типу (наприклад, тільки двоскладні або односкладні; поширені або непоширені; повні або неповні; прості або прості ускладнені). Якщо учень помиляється повертається на старт або отримує підказку. Перемагає той, хто першим дійде до фінішу, правильно класифікуючи речення. Гру можна ускладнити через додавання клітинок з «пастками», наприклад, якщо обрано

розмежування простих і простих ускладнених речень, то обрати прості речення ускладнені однорідними підметами, присудками, вставними словами, звертаннями. Ця гра розвиває уважність, логічне мислення, готує до синтаксичного аналізу.

3. Гра «Синтаксичне лото».

Мета цієї гри – закріпити знання про типи речень. Хід гри. Учні отримують картки з реченнями. На іншому наборі карток написані назви типів речень: односкладне означено-особове, неозначено-особове, узагальнено-особове, безособове, двоскладне. Завдання – зіставити речення з правильним типом. Вчитель ділить клас на малі групи по п'ять учнів. У групах змагаються, хто швидше правильно розкладе речення. Гра розвиває уважність, класифікаційні навички.

5. Гра-вікторина «Хто я?».

Мета гри – навчити учнів розпізнавати тип речення за описом. Хід гри. Учитель читає опис: *«Я речення, в якому дія виконується невизначеною особою. Хто я?»*. Учні мають відповісти: *«Неозначено-особове речення»*, тоді навести приклад. Гру можна проводити двома способами. Перший спосіб – підготувати картки з реченнями, які виписані з творів волинських письменників, тоді учням потрібно лише вибрати потрібне речення. Другий спосіб – учні мають придумати речення. Гра розвиває логічне мислення, узагальнення, вміння пояснювати.

Речення для гри: *Потрібно ворога спини на підступах, на дальніх рубежах* (Іван Котович, с. 74) (безособове речення); *Самби гук барабанний* (Олена Криштальська, с. 86) (називне речення); *З минулих літ і пройдених епох мозаїку складаю кольорову* (Володимир Місюра, с. 118) (означено-особове речення); *Пливем піснями вдвох у гай попід горою* (Олена Криштальська, с. 88) (означено-особове речення); *Наповни своє життя* (Ольга Ляснюк, с. 99) (означено-особове речення); *Я у воді* (Ольга Ляснюк,

с. 100) (двоскладне речення (неповне, поширене)); *Блазень-вітер химерії-хмари переліплює вправно на храми* (Микола Мартинюк, с. 112) (двоскладне речення (повне, поширене)); *В цілющих джерелах, стрімких потічках живе Україна* (Володимир Місюра, с. 117) (двоскладне речення (повне, поширене, ускладнене)); *Йй холодно* (Євгенія Назарук, с. 130) (безособове речення); *Казали ж бо не раз* (Євгенія Назарук, с. 130) (неозначено-особове речення); *Не спить* (Євгенія Назарук, с. 130) (двоскладне речення (неповне, непоширене)); *Вже вересніє* (Євгенія Назарук, с. 131) (безособове речення); *Дні стають сумні* (Євгенія Назарук, с. 130) (двоскладне речення (повне, непоширене)); *У вірі Христовій, в святих образах живе Україна!* (Володимир Місюра, с. 117) (двоскладне речення (повне, поширене, ускладнене)); *Висвічують вогні* (Євгенія Назарук, с. 131) (двоскладне речення (повне, непоширене)); *Втомилась...* (Євгенія Назарук, с. 130) (односкладне речення (означено-особове, повне, непоширене)); *Переходила на червоне...* (Євгенія Назарук, с. 130) (односкладне речення (означено-особове, повне, поширене)); *На узбіччі – і шум, і крик* (Євгенія Назарук, с. 131) (двоскладне речення (неповне, поширене)); *У душах вам сонце засвітить* (Микола Онуфрійчук, с. 141) (двоскладне речення (повне, поширене)); *Для тебе збираю гарячі ці квіти* (Микола Онуфрійчук, с. 143) (односкладне речення (означено-особове, повне, поширене)).

Отже, дидактичні ігри активізують інтерес та увагу школярів, розвивають пізнавальні здібності, уяву, закріплюють знання, вміння та навички. За допомогою гри створюється позитивна атмосфера. Навчальна гра викликає позитивні емоції та бажання учнів навчатися.

Висновок до розділу 3

У п'ятому класі учні починають знайомство з поняттям речення та його граматичною основою, тому завдання мають відповідати їхньому віковому та пізнавальному рівню. Основна увагу потрібно приділяти формуванню базових знань і навичок, що забезпечують поступовий перехід до складніших реченнєвих конструкцій. Після опрацювання навчального матеріалу учні мають засвоїти структурні особливості простих реченнєвих конструкцій, навчитися розпізнавати їхні різновиди та формувати граматично правильні синтаксичні конструкції у власному мовленні. Завдання спрямовані на закріплення теоретичного матеріалу, визначення головних членів речення; розпізнавання простих речень серед інших; побудова простих речень за зразком.

Учні восьмого класу мають базове уявлення про структуру простих реченнєвих конструкцій, тому завдання спрямовані на аналіз і синтез. Характер завдань включає визначення типів простих речень (односкладні, двоскладні; поширені, непоширені; повні, неповні); трансформацію речень з простого в просте ускладнене, з простого в складне і навпаки. Використання простих речень у текстах, написання текстів на задану тему, складання речень за заданими зразками. Аналізуючи речення, учні визначають його граматичну основу, другорядні члени речення, його тип та структуру. Учні повинні самостійно утворювати речення, враховуючи вивчені правила. Отже, такі завдання не лише перевіряють знання, а й формують вміння мислити, узагальнювати, створювати нові мовні конструкції, що є важливим етапом у розвитку мовлення учнів, мовленнєвої компетентності.

Регулярне виконання тестових завдань відіграє важливу роль у формуванні навичок, необхідних для успішного складання Національного мультипредметного тесту (НМТ) або зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО). Така робота дозволяє учням не лише закріпити теоретичні знання, а й навчитися застосовувати їх у форматі, наближеному до реального іспиту.

Крім того, систематичне тестування дозволяє вчителю здійснювати моніторинг навчальних досягнень, виявляти прогалини у знаннях і коригувати освітній процес відповідно до потреб учнів. Отже, систематична робота з тестами є не лише інструментом перевірки знань, а й ефективним засобом підготовки до зовнішнього оцінювання, що забезпечує якісне засвоєння навчального матеріалу.

Дидактичні ігри активізують інтерес та увагу школярів, розвивають пізнавальні здібності, уяву, закріплюють знання, вміння та навички. За допомогою гри створюється позитивна атмосфера. Навчальна гра викликає позитивні емоції та бажання учнів навчатися.

ВИСНОВКИ

У сучасному мовознавстві активовано дослідження речення як фундаментальної синтаксичної одиниці, що зумовлено не лише розширенням методологічного інструментарію, а й інтеграцією міждисциплінарних концепцій. Наукові студії охоплюють синтаксичний, семантичний та дискурсивний рівні аналізу, що забезпечує багатовимірне осмислення структури, функційного навантаження та комунікативного потенціалу речення. Просте речення, як базова одиниця синтаксичної системи, реалізує предикативність і виконує функцію завершеного комунікативного акту. Його дослідження передбачає комплексний підхід, який поєднує структурний аналіз із семантичним, що дозволяє виявити закономірності його побудови, типологічні особливості та роль у формуванні тексту.

Детальний аналіз речення охоплює формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний та комунікативний аспекти. Такий інтегрований підхід до вивчення реченнєвої одиниці забезпечує глибоке розуміння взаємозв'язку між її граматичною структурою, смисловою організацією та функційним навантаженням. Формально-синтаксичний рівень репрезентує граматичну будову речення, визначає типи синтаксичних зв'язків і структурну організацію компонентів. Семантико-синтаксичний рівень зосереджений на змістових відношеннях між компонентами речення, репрезентуючи логіко-семантичні зв'язки, що лежать в основі синтаксичної структури. Комунікативний рівень забезпечує актуалізацію інформації в контексті та визначає інформаційно-комунікативну структуру висловлювання. Взаємодія зазначених рівнів формує цілісність речення як одиниці мови і мовлення, у якій поєднуються формальні ознаки, змістовне наповнення та прагматична функція. Такий підхід дозволяє не лише системно описати речення, а й розкрити його функції у процесах комунікації та текстотворення.

У структурній організації речення синтаксичні зв'язки відіграють ключову роль у забезпеченні логічної впорядкованості його компонентів. У межах простого речення зреалізовані різні типи синтаксичних зв'язків, зокрема: предикативний, прислівний та детермінантний підрядний зв'язок, що формують основу його граматичної структури. Семантико-синтаксичні відношення, які функціують у межах простого речення, репрезентують логіко-граматичні взаємозв'язки між словами та словосполученнями. У структурі простого семантичного елементарного речення семантико-синтаксичні відношення диференційовані на суб'єктні, об'єктні, адресатні, інструментальні та локативні, що дозволяє здійснити глибший аналіз внутрішньої організації речення та його семантичного навантаження.

У процесі вивчення теми «Просте речення» в закладах загальної середньої освіти простежуємо поетапне формування синтаксичної компетентності школярів. Здобувачі освіти ознайомлюються з базовими поняттями синтаксису, після чого відбувається поступове опанування граматичної структури простого речення, його типологічних характеристик та синтаксичних функцій. Такий підхід забезпечує системне формування мовної компетентності, що є необхідною умовою успішної комунікативної діяльності.

На початковому етапі, зокрема у п'ятому класі, учні отримують базові знання про просте речення як одиницю мовлення, що характеризується граматичною та смисловою завершеністю. Здобувачі освіти мають навчитися визначати граматичну основу в двоскладних і односкладних конструкціях, а також розрізняти прості, прості ускладнені та складні речення. У восьмому класі акцент зміщується на поглиблений аналіз структурно-семантичних особливостей простого речення. Учні опановують диференціацію двоскладних і односкладних конструкцій, класифікацію типів односкладних речень, а також засвоюють критерії розмежування простих, простих ускладнених і складних речень. На завершальному етапі, у старшій школі

(10–11 класи), здійснюється систематизація та узагальнення набутих знань, що сприяє формуванню цілісної синтаксичної компетентності.

Завдання для учнів п'ятого класу мають бути адаптовані до вікових та когнітивних особливостей, що передбачає поступове ускладнення змісту відповідно до рівня сформованості мовленнєвих навичок. Пріоритетним є формування елементарних знань і навичок, які забезпечують перехід до опанування складніших синтаксичних конструкцій. Після опрацювання навчального матеріалу учні повинні засвоїти структурні ознаки простого речення, навчитися розпізнавати його різновиди та утворювати синтаксичні конструкції. Навчальні завдання орієнтовані на закріплення теоретичних знань про речення; визначення головних членів речення; розпізнавання простих речень серед інших синтаксичних одиниць; утворення простих речень за заданим зразком.

У восьмому класі учні володіють базовими знаннями про структуру простих речень, що дозволяє спрямувати завдання на розвиток аналітичного та синтетичного мислення. Характер навчальної діяльності на цьому етапі передбачає класифікацію типів простих речень (односкладні, двоскладні; поширені, непоширені; повні, неповні); трансформацію синтаксичних конструкцій: з простого в просте ускладнене, з простого в складне речення і навпаки; використання простих речень у контексті текстотворення. Учні, аналізуючи речення, визначають його граматичну основу, другорядні члени, тип та структурну організацію. Важливим компонентом навчальної діяльності є формування навичок самостійного утворення речень із урахуванням засвоєних синтаксичних норм. Навчальні завдання не лише перевіряють рівень засвоєння теоретичного матеріалу, а й сприяють розвитку когнітивних умінь.

Регулярне виконання тестових завдань є важливим чинником у формуванні навчальних навичок, необхідних для успішного проходження Національного мультипредметного тесту (НМТ) або зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО). Така форма роботи сприяє не лише

закріпленню теоретичних знань, а й розвитку вмінь застосовувати їх у форматі, максимально наближеному до умов реального іспиту. Систематичне тестування виконує діагностичну функцію, дозволяючи педагогові здійснювати моніторинг навчальних досягнень учнів, виявляти прогалини у знаннях і своєчасно коригувати освітній процес відповідно до індивідуальних потреб здобувачів освіти. Тестові завдання допомагають не лише здійснювати контроль вивченого матеріалу, а й є ефективним засобом підготовки до зовнішнього оцінювання. Дидактичні ігри мають важливе значення у підвищенні мотивації до навчання. Вони активізують пізнавальну діяльність учнів, розвивають увагу, уяву, логічне мислення, сприяють закріпленню знань, умінь і навичок в емоційно позитивній атмосфері. Навчальна гра стимулює інтерес до предмета, формує позитивне ставлення до навчання та створює умови для ефективного засвоєння навчального матеріалу.

Перспективним вважаємо вивчення простих ускладнених конструкцій у закладах загальної середньої освіти, виявлення ефективних методичних підходів формування синтаксичної компетентності учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авраменко О. Українська мова (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ : Грамота, 2018. 208 с.
2. Авраменко О. Українська мова (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ : Грамота, 2019. 208 с.
3. Авраменко О. Українська мова: підруч. для 5 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ : Грамота 2022. 208 с
4. Авраменко О., Тищенко З. Українська мова: підруч. для 8 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ : Грамота 2025. 184 с.
5. Андерш Й. Ф. До питання про семантичну структуру речення. *Мовознавство*. 1984. № 5. С. 38–42.
6. Андерш Й. Ф. Семантико-синтаксичне моделювання простого речення (на матеріалі чеської та української мов). Зіставні дослідження української, чеської та російської мов : зб. наук. праць. Київ: Наук. думка, 1987. С. 97–110.
7. Арібжанова І. М. Структура простого речення (формально-граматичний аспект) : монографія. Київ : Видавн.-полігр. центр Київ. ун-ту, 2001. 128 с.
8. Баган М. Семантико-синтаксична структура безособових речень із суб'єктно-локативним компонентом. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: філологія* : зб. наук. праць. Вінниця, 2000. Вип. 2. С. 85–89.
9. Баранник Д. Х. Два рівні граматичної структури речення. *Мовознавство*. 1993. № 6. С. 13–19.
10. Бевзенко С. П., Литвин Л. П., Семеренко Г. В. Сучасна українська мова. Синтаксис: навч. посібник. Київ : Вища шк., 2005. 270 с.
11. Близнюк Л. М. Односкладні речення із семантичним суб'єктом (на матеріалі поетичних текстів 50-х – 60-х рр. ХХ ст.): автореф. дис. на

- здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Харків, 2007. 20 с.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
 13. Вихованець І. Р. Синтаксичні зв'язки і семантико-синтаксичні відношення. *Синтаксис словосполучення і простого речення*. Київ : Наук. думка, 1975. С. 29–45.
 14. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ : Наук. думка, 1992. 224 с.
 15. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис: підручник. Київ : Либідь, 1993. 368 с.
 16. Вінтонів М. О. Актуальне членування речення і тексту: формальні та функційні вияви: монографія. Донецьк : Донецький нац. ун-т, 2013. 327 с.
 17. Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 8 класу закл. заг. серед. освіти. 2-ге вид., переробл. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2021. 256 с.
 18. Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів. Харків : Вид-во «Ранок», 2017. 240 с.
 19. Голуб Н. Ключові проблеми шкільної українськомовної освіти. *Українська філологія: теоретичні та методичні аспекти вивчення : зб. праць до 100-річчя від дня народження Г. Р. Передрій*. Черкаси : Видавець Іванченко І. С., 2025. С. 225–229.
 20. Городенська К. Г. Дери́вація синтаксичних одиниць: монографія. Київ: Наук. думка, 1991. 192 с.
 21. Городенська К. Г. Транспозитори синтаксичної сфери : порівняльна характеристика. *Українська мова*. 2017. № 3. С. 3–14.
 22. Горшкіна О. М., Доротюк В. І. та ін. Компетентнісно орієнтоване навчання: сутність, форми і методи: навчальний посібник. Київ :

- Педагогічна думка, 2022. 221 с. [Електронне видання].URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/>
- 23.Грищенко А. П. Внутрішня синтаксична організація простого речення. *Синтаксис словосполучення і простого речення*. Київ : Наук. думка, 1975. С. 14–20.
 - 24.Грозян Н. Ф. Складні випадки розрізнення другорядних членів речення. Наукові записки. Серія. *Філологічні науки* / гол. ред. Семенюк О. О. Кропивницький : ЦДПУ імені Володимира Винниченка, 2017. Вип. 151. С. 14–25.
 - 25.Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць: монографія. Чернівці: Рута, 1999. 336 с.
 - 26.Гусева В. Формування готовності вчителів початкових класів у післядипломній освіті до забезпечення наступності навчання в початковій та основній школі: автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04; Хмельниц. нац. ун-т, Хмельницький, 2012. 20 с.
 - 27.Дудик П. С. Із синтаксису простого речення : навч. посібн. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 1999. 297 с.
 - 28.Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 384 с.
 - 29.Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с.
 - 30.Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису: монографія. Вид. 3-тє, виправл. і доп. Донецьк: ДонДУ, 2008. 294 с.
 - 31.Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. Синтаксис: монографія. Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. 992 с.
 - 32.Загнітко А. П. Кваліфікаційні ознаки речення: категорійний і функційний аспекти (інтерпретаційна модель Олександра Мельничука). *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2011. Вип. 6. С. 194–203.

33. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4 т. Донецьк : ДонНУ, 2012. Т. 1. 2012. 402 с.; Т. 2. 2012. 350 с.; Т. 3. 2012. 26 с.; Т. 4. 2012. 388 с.
34. Іваницька Н. Л. Синтаксис простого речення: Складні випадки аналізу. Київ: Вища шк., 1989. 62 с.
35. Іваницька Н. Л. Формально-граматична та семантико-синтаксична структура простого речення : тексти лекцій. Вінниця, 2004. 94 с.
36. Іваницька Н. Л. Нариси з синтаксису української мови: посібн. для студентів-філологів. Вінниця, 2011. 183 с.
37. Ігри на уроках української мови. URL: <https://naurok.com.ua/igri-na-urokah-ukra-nsko-movi-366954.html>
38. Колібаба Л. М., Фурса В. М. Словник дієслівного керування. Київ: Либідь, 2016. 656 с.
39. Кононенко В. І. Вступ. Предикатоцентрична теорія в логіко-граматичному вимірі. *Предикат у структурі речення*: монографія / за ред. акад. НАПН України В. І. Кононенка. Київ; Івано-Франківськ; Варшава, 2010. С. 7 – 30.
40. Кононенко С. Розвиток компетентнісних якостей особистості на уроках української мови і літератури. *Українська філологія: теоретичні та методичні аспекти вивчення : зб. праць до 100-річчя від дня народження Г. Р. Передрій*. Черкаси : Видавець Іванченко І. С., 2025. С.237–239.
41. Костусяк Н. М. Структура міжрівневих категорій сучасної української мови: монографія. Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 452 с.
42. Костусяк Н. М., Масицька Т. Є., Межов О. Г., Мельник І. А. Сучасна українська мова : збірник тестових завдань : навчальний посібник. Луцьк : ФОП Іванюк, 2023. 348 с.

- 43.Красовська О. Викладання української мови та літератури: можливості і виклики сьогодення. *Українська філологія: теоретичні та методичні аспекти вивчення : зб. праць до 100-річчя від дня народження Г. Р. Передрій*. Черкаси : Видавець Іванченко І. С., 2025. С. 242–245.
- 44.Макаренко В. Виклики сьогодення і методика викладання української мови та літератури в ЗЗСО. *Українська філологія: теоретичні та методичні аспекти вивчення : зб. праць до 100-річчя від дня народження Г. Р. Передрій*. Черкаси : Видавець Іванченко І. С., 2025. С. 246–247.
- 45.Масицька Т. Є. Категорія предиката процесу у структурі речення. *Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту: зб. наук. пр. ДонДУ*, 2004. С. 51 – 56.
- 46.Масицька Т. Є. Функційні типи семантичних залежностей у структурі простого речення. *Українська мова*. 2012. № 2. С. 24 – 33.
- 47.Масицька Т. Є. Речення як багатоаспектна синтаксична одиниця. *Науковий часопис Національного пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: зб. наук. пр.* Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 10. С. 169 – 174.
- 48.Масицька Т. Є. Типологія семантико-синтаксичних реченнєвих залежностей : монографія. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2016. 416 с.
- 49.Масицька Т. Є. Теорія залежностей у сучасному синтаксисі. *Сучасні мово- і літературознавчі методології та нові прочитання художнього тексту*. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. С. 676 – 683.
- 50.Масицька Т. Є., Васейко Ю. С. Граматична своєрідність ідіостилю Ірини Жиленко: семантичні різновиди суб'єкта у структурі речення. *Лінгвостилістичні студії*. 2022. Вип. 16. С. 84–93.
- 51.Масицька Т. Є. Синтаксис української мови : навчальний посібник для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література), освітньої програми Середня освіта. Українська мова та література. Світова література. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 192 с.

- 52.Масицька Т. Є. Майстерня репетиторства з української мови: навчально-методичні рекомендації до вивчення вибіркового освітнього компонента. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 40 с.
- 53.Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць: монографія. Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 464 с.
- 54.Мельник І. А. Транспозиційна граматики українського дієслова : монографія. Луцьк : Надстир'я, 2015. 476 с.
- 55.Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення. Київ: Наук. думка, 1966. 324 с.
- 56.Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій: монографія. вид. 2-ге, переробл. Луцьк: РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2004. 393 с.
- 57.Мірченко М. В. Вибрані праці з категорійної граматики та лінгвотекстології. Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. 256 с.
- 58.Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>
- 59.Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy>

- /2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf
60. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи.
URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>
 61. Пентиліук М. І. Практикум з методики навчання української мови в середніх навчальних закладах: модульний курс: посібник для студентів пед.університетів та інститутів. Київ : Ленвіт, 2011. 366 с.
 62. Плиско К. М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення : навч. посібник для студентів філол.. фак. Ун-тів і пед. Ін.-тів. Харків : Основа, 1992. 149 с.
 63. Плющ М. Я. Категорія суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення: навч. посібн. Київ: Вища шк., 1986. 75 с.
 64. Плющ М. Я. Словоформа у семантично елементарному та ускладненому реченні: вибрані праці. Київ : Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2011. 362 с.
 65. Постоліук У. С. Особливості вивчення головних членів речення (на матеріалі роману Дари Корній «Троян-зілля»). *Мовні виміри світу : матеріали II Міжнародної науково-практичної студентсько-учнівської конференції (21 квітня 2022 р., м. Житомир)*. Житомир, 2022. С.83–84;
 66. Постоліук У., Масицька Т. Особливості вивчення теми «Підмет як головний член речення» на уроках української мови у 8 класі ЗЗСО (на матеріалі мовотворчості письменників Волині). *Scripta manent: молодіжний науковий вісник факультету філології та журналістики: зб. наук. пр. ; Вип. 11*. Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2024. С. 134–135.
 67. Постоліук У., Масицька Т. Вивчення називних реченневих конструкцій у закладах загальної середньої освіти (на матеріалі мовотворчості

- письменників Волині). *Scripta manent: молодіжний науковий вісник факультету філології та журналістики: зб. наук. пр. ; Вип. 12*. Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2025. С. 118–120.
- 68.Пройдаков А. Ну хто так робить?! Як навчити дитину вчитися. Київ : Видавництво Stretovych, 2025. 240 с.
- 69.Сопівник Р. В., Дубровська Л. О., Дубровський В. Л. Система дидактичних ігор як засіб ефективності навчально-виховного процесу у сучасній початковій школі. *Психолого-педагогічні науки*. 2016. № 4. С. 111–114.
- 70.Степаненко М. І. Просторові поширювачі у структурі простого речення : монографія. 2-ге вид. перероблено і доповнено. Полтава : ПП «Астроя», 2020. 576 с.
- 71.Тести ЗНО / НМТ онлайн з української мови. URL: <https://zno.osvita.ua/ukrmova/667/>
- 72.Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017. № 804. URL : [https:// mon. gov. ua/ ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas)
- 73.Українська мова. 10–11 клас. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Рівень стандарту (затверджена наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407). URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.
- 74.Українська мова. 10–11 клас. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Профільний рівень (затверджена наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407). URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.

75. Чубань Т. В., Кардаш Л. В. Структурно-семантичні ознаки українського речення (на матеріалі повісті «У гаї сонце зацвіло» Євгена гуцала). *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 15. С. 45–50.
76. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ: Вид. центр «Академія», 2004. 408 с.
77. Шульжук К. Ф. Багатоаспектні виміри речення. Актуальні проблеми сучасної філології. *Мовознавчі студії. Збірник наукових праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту*. Рівне: РДГУ, 2007. Вип. 15. С. 3 – 7
78. Berkeshchuk Inna S., Struk Ivanna M., Maksymiuk Oksana V., Masytska Tetiana E., Chornyi Igor V. Modern Technologies and Applications of ICT in the Training Process of Teachers-Philologists. *International Journal of Higher Education*. 2020. Vol.9. No.7 (Special Issue). P. 84–93.
79. Kostusiak N., Shulska N., Hromyk Y., Masytska T., Prosianyk O., Sazonova Y., Naumenko L., Rozhylo M. Syntax Verbalization of Modern Media Names: Stylistic and Communicative-Pragmatic Aspects. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 2023. Vol. 13, Issue 2, Spec. Issue XXXVII. P. 71–77.
80. Matthews P. H. *Syntactic Relations: A Critical Survey*. Cambridge : Cambridge University Press, 2007. 222 p.
81. Murzina Olena, Lisnevskaya Alina, Masytska Tetiana, Melnyk Iryna, Levchuk Tereza, Sokolova Viktoriia. The Educational Environment for Improving Students' Self-Study: Best European Practices. *Laplace em Revista (International)*, vol.7, n. Extra E, Aug. 2021, p.144–162.
82. Tesnière Lucien. *Elements of Structural Syntax*. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2015. 698 p.

ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ

Антологія літератури письменників Волині : Під Лесиним небом /
упор. О. Л. Ляснюк. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2019. 400 с.